

Педагог

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК, ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ, ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

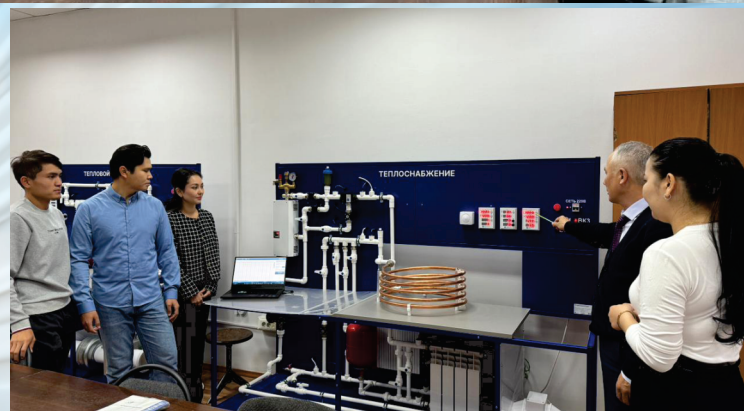
3(93)

2026

Мерген Әмірұлы ЖҰМАНОВ

Мерген Әмірұлы Жұманов

Мұқабда: Мерген Әмірұлы Жұманов, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың «Жылуфизика және техникалық физика» кафедрасының доценті

Педагог

№3 (93)
(Мамыр-Маусым)
(Май-Июнь)
2026

Журнал екі айда бір рет шығады / Журнал выходит один раз в два месяца

Журнал 2011 жылдың қаңтар-ақпан айынан
бастап қазақ және орыс тілдерінде шыға бастады.
Журнал издается с января-февраля
2011 года на казахском и русском языках

Республикалық ғылыми-әдістемелік
педагогикалық журнал
Республиканский научно-методический
педагогический журнал

МАЗМҰНЫ - СОДЕРЖАНИЕ

М. Жұманов

Ғылым мен білім жолындағы 60 жыл..... 3

Қ. Байжуманов

Әріптеске ізгі тілек..... 4

Н. Макашева, Ж. Рахи, Д. Сарсенбиева

Қоғамдағы мәдени қажеттілік..... 5

Е. Дайрабай

Кітап – ұлт руханиятының шамшырағы..... 8

Г. Жамауова, С. Искакова

Рухани-адамгершілік тәрбиенің ғылыми зерттелуі..... 11

А. Даулеткалиев

Қазақстандық патриотизмнің негіздері мен қалыптастыру жолдары..... 13

И. Аймырзаұлы

Колледж студенттерін қашықтан оқытуда білім сапасын бақылаудың тиімді
әдістері..... 16

Н. Макашева, Г. Ғани, Д. Сарсенбиева

Тайм-менеджмент..... 19

А. Отызбаева

Қашықтықтан білім беруге арналған технологиялар..... 22

О. Кирлешова

Кәсіптік білім берудегі жаңашылықтың маңызы және оның өзектілігі..... 25

Н. Макашева, М. Тлеубаева, Д. Сарсенбиева

Осы күндегі еңбекті ынталандыру (мотивация) мәселесі..... 29

Л. Бөлекбай

Бастауыш сынып оқушыларының өзіндік санасын қалыптастыру..... 34

Р. Саттибаева, Г. Хикметова

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудағы география
пәнінің маңызы..... 37

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:
«Педагог LTD» ЖШС

Бас редактор:

Гүлжанат ҚҰСТАНОВА

ҚР Мәдениет және ақпарат
министрлігінде

15.02.2010 ж. Астана қаласында
тіркеліп, №10712-Ж куәлігі
берілді.

Басуға қол қойылды
25.06.2026 ж.

Офсеттік басылым.
Тапсырысы: 320.

Басылым индексі: 74312

Редакцияның мекен-жайы:

050036, Алматы қаласы,
Мамыр-2 ы/а, 13-7.

Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.

Ұялы тел.: 8 777 303 37 67.

Эл.пошта: pedagog-ltd@mail.ru

Сайт: www.pedagogltd.kz

Журнал <<RADO Print>>

баспаханасында басылды.

Алматы қ., Мыңбаев көш., 46,
кеңсе 411А

Жауапты хатшы:

Ақнұр ОЛЖАЕВА

Көркемдеуші және беттеуші:

Нұрзат РАЙМҚҰЛОВА

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Н. Омашев — ҚР Жоғары мектеп Ғылым Академиясының академигі, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, филология ғылымдарының докторы, профессор.

С. Аманжолов — педагогика ғылымдарының докторы, ҚР Білім беру ісінің үздігі.

Ә. Дүйсебек — Ұлттық құндылықтар Академиясының вице-президенті.

А. Миразова — Алматы қаласы, №159 мектеп-гимназиясының директоры, ҚР Білім беру ісінің үздігі, Қазақстанның Еңбек Ері.

Р. Кіршібаева — Алматы қаласы, №145 мектеп директорының тәрбие ісі жөніндегі орынбасары.

Жарияланған материалдар редакцияның пікірін білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына авторлар жауапты. Қолжазбалар мен фотосуреттер рецензияланбайды және қайтарылмайды. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Опубликованные материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях несут авторы. Рукописи и фотоснимки не рецензируются и не возвращаются. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале допускаются только с согласия редакции.

Учредитель:

ТОО «Педагог LTD»

Главный редактор:

Гулжанат КУСТАНОВА

Журнал зарегистрирован в Министерстве культуры и информации РК в г. Астане. Выдано свидетельство №10712-Ж от 15.02.2010 г.

Подписано в печать 25.06.2026 г.

Печать офсетная.

Заказ 320.

Подписной индекс: 74312

Адрес редакции:

050036, г. Алматы,

мкр. Мамыр-2, 13-7.

Тел./факс: 8 (727) 255-72-94;

моб.т.: 8 777 3033767

Эл. почта: pedagog-ltd@mail.ru

Сайт: www.pedagogltd.kz

Журнал напечатан в типографии

<<RADO Print>>

г. Алматы, ул. Мынбаева, 46, оф. 411А

Ответственный секретарь:

Акнур ОЛЖАЕВА

Дизайн и верстка:

Нұрзат РАЙМҚҰЛОВА

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ!

Материалдарды компьютерде Times New Roman қарпімен теріп, көлемі 2 беттен аспайтын Microsoft Word бағдарламасына жазып жіберіңіз. Мақала соңында автор туралы толық әрі нақты мәлімет болуы керек. Аты-жөніңізді толық жазыңыз (Мысалы, М.Т., К.С. емес). Мақалаңызға қосымша журналға жазылғандығыңыз жөніндегі **түбіртек көшірмесін** салғаныңыз жөн. Түбіртектің түпнұсқасы өзіңізде қалсын. Ол журналды уақытысында алмаған жағдайда байланыс бөлімшесіне барып, талап етулеріңізге керек болады. Мақаланы мүмкіндігінше Интернет арқылы электронды поштаға (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru) жіберіңіз. Болмаса, факс, бағалы хат арқылы редакция мекен-жайына жіберулеріңізге болады.

ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ!

Представляемые материалы должны быть напечатаны и сохранены в программе Microsoft Word. Объем не более 2-х страниц, шрифт Times New Roman. Сведения об авторе должны быть точными и полными. Фотографии высылайте отдельными файлами в формате JPEG, TIFF, не вставляя в текст статьи. К высылаемому материалу приложить копию квитанции о подписке на журнал. Материалы отправляйте на электронную почту (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru), факсом или заказным письмом.

Ғылым мен білім жолындағы 60 жыл

Жұманов Мерген Әмірұлы қазіргі Атырау облысы Сүйіндік ауылында 1966 жылы туған, ұлты — қазақ. Білімі — жоғары. 2002 жылдан бастап техника ғылымдарының кандидаты, диссертациясын Қ.И. Сәтбаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық зерттеу университеті (ҚазҰТЗУ) жанындағы мамандандырылған диссертациялық кеңесте 05.05.06 — «Тау-кен машиналары» мамандығы бойынша қорғаған.

2006 жылы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Білім және ғылым саласындағы қадағалау және аттестаттау комитетінің шешімімен «Көлік, тау-кен және құрылыс машиналарын жасау» мамандығы бойынша доцент ғылыми атағы берілді.

1987 жылы Қазан химия-технологиялық институтына түсіп, 1992 жылы Жезқазған тау-кен технологиялық институтының инженерлік-механикалық факультетін «Автомобильдер және автомобиль шаруашылығы» мамандығы бойынша бітірген.

1992 жылдан 2007 жылға дейін академик Ө.А. Байқоңыров атындағы Жезқазған университетінің «Тау-кен машиналары мен жабдықтары» кафедрасында ассистент, оқытушы, доцент болып жұмыс істеді. 2007-2008 жылдары Ө.А. Байқоңыров атындағы Жезқазған университетінің «Көлік және технологиялық машиналар» кафедрасының меңгерушісі қызметін атқарды.

2008-2017 жылдары Қ.И. Сәтбаев атындағы ҚазҰТЗУ-дың «Көтеру-тасымалдау машиналары және гидравлика» кафедрасының доценті болып жұмыс істеді.

2017-2018 жылдары Алматы энергетика және байланыс университетінің (АӘБУ) «Өнеркәсіптік жы-

Мерген Әмірұлы ЖҰМАНОВ,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың
«Жылуфизика және техникалық
физика» кафедрасының доценті

луэнергетика» кафедрасының доценті, 2018 жылдан қазіргі уақытқа дейін әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың «Жылуфизика және техникалық физика» кафедрасының доценті.

Педагогикалық және ғылыми қызметі барысында 90-нан астам ғылыми және оқу-әдістемелік еңбегі жарық көрді. Оның ішінде SCOPUS халықаралық дерекқорына кіретін журналдарда 4 мақаласы, 5 ҚР инновациялық патенті және 4 оқу құралы бар.

Әріптеске ізгі тілек

Құрметті Мерген Әмірұлы!

Сізді мерейлі 60 жасқа толуыңызбен шын жүректен құттықтаймыз!

Сіз техника ғылымдарының кандидаты, доцент ретінде саналы ғұмырыңызды білім мен ғылым саласына арнап, еліміздің зияткерлік әлеуетін арттыруға елеулі үлес қосып келесіз. Көп жылдық ғылыми-педагогикалық қызметіңіз, білікті мамандар даярлаудағы еңбегіңіз және білім мен ғылымның дамуына қосқан зор үлесіңіз үшін Сізді әріптестеріңіз бен шәкірттеріңіздің ерекше құрметпен сыйлайды.

Өзіңіздің кәсіби біліктілігіңізбен, талапшылдығыңызбен және адамгершілік қасиеттеріңізбен жастарға өнеге болып келесіз. Сіз тәрбиелеген шәкірттер мен ғылыми еңбектеріңіздің жемісі еліміздің өркендеуіне қызмет ете берсін.

Өскелең ұрпақты тәрбиелеу жолындағы атқарып жатқан ісіңіз берекелі, ғылым саласындағы ізденістеріңіз жемісті болғай.

Осынау мерейлі жасыңызда Сізге зор денсаулық, ұзақ ғұмыр, отбасылық бақыт, баянды береке, шығармашылық шабыт пен жаңа ғылыми жетістіктер тілейміз. Әрдайым абырой биігінен көрініп, еңбегіңіздің жемісін көріп, жақындарыңыздың қуанышына бөлене беріңіз.

Мерейлі 60 жас құтты болсын!

Қ.Д. БАЙЖУМАНОВ,

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ

«Жылу физикасы және техникалық физика»

кафедрасының доценті,

техника ғылымының кандидаты.

Алматы қаласы

Қоғамдағы мәдени қажеттілік

Көптеген адамдар үшін мәдениет, ең алдымен, бүкіл адамзаттың тарихи дамуы барысында халықтың рухани белсенділігінің саласы болып табылады. Мәдениет әрдайым ұлттық, тарихи, оның шығу тегі мен мақсатынан ерекшеленеді, ал тұжырымдама — әлемдік мәдениет — өте шартты және тек ұлттық мәдениеттің сомасын білдіреді. Әлемдік мәдениет өзінің барлық ұлттық, әлеуметтік, нақты тарихи көріністерінде әртүрлі мамандықтардың ғалымдары — тарихшылар, өнертанушылар, әлеуметтанушылар, философтар зерттеледі.

Мәдениет, мәдениет ғалымы тұрғысынан алғанда, адамзат тарихында қалыптасқан танымал материалдық емес құндылықтар; екіншіден, бұл құндылықтарды өндіру, тарату және тұтыну үрдісінен туындайтын адамдар арасындағы қарым-қатынастар ерекше маңызды болуы мүмкін.

Адамзат әлемі — мәдениет әлемі. Өзінің бастапқы мағынасында — өсірілетін, жетілдірілген — мәдениет табиғатқа, жабайы табиғатқа қарсы. Мәдениет әлемі басынан аяғына дейін адамның өзі құрған және жалғасып жатыр, және ол осы мағынада адамнан тәуелсіз табиғат әлеміне қарсы. Мәдениеттану ғылымы ретінде мәдениеттің шынайы мағынасын және маңыздылығын көрсетеді. Бұл тарихи процестердегі адамдардың массалық мінез-құлқы бейсаналық емес мәдени қарым-қатынас-

тан кейінгі нұсқау болып табылады. Егер қондырғы тарихи қалыптасқан әлеуметтік қатынастарды сақтаудың керемет негіздерін жасайтын болса, онда ол өздігінен және қоғамды сәтті шығарады. Егер орнату утопиялық болса, онда мәдениетті игерудегі қателіктер, бұрын қол жеткізген жетістіктердің жоғалуы байқалады, бұның бәрі қоғамды тереңдете бастайды. Соңғысы шешілмейтін болса — әлеуметтік апат орын алады: қоғам өздігінен көбею мүмкіндігін жоғалтады және бұл өркениет тарихи аренадан шығып кетеді.

Моральдық құндылықтарды жақсылық пен жамандықты түсінудегі ақыл-парасаттар. Мұндай қоғамның басымдықты сипаты — заңға, мемлекеттілікке және билікке құрметсіздік. Балама — биліктің заңы, ал оның тасымалдаушысы бейресми көшбасшы, көшбасшы. Зорлық-зомбылық спекулятивті популистік идеология формалары, жалған және екіжүзділікпен жабылады. Мұндай сана экстрагисторлық және нәпсіқұмарлық, өйткені тарих адамның тарихы, ал адамгершілік — тарихтың моральдық сипаты. Енді, мәдениет тек әлеуметтік-экономикалық қатынастардың ғана емес, қоғамның бүкіл өмірін қалыптастыратын тәуелсіз динамикалық күш болып табылады, ол үлкен және кейбір жағдайларда мемлекет пен әлеуметтік қарым-қатынастардың бүкіл жиынтығын дамытуға шешуші әсер етеді деп түсі-

ніледі. Жалпы әлеуметтік прогресс негізінен мәдени процестен тәуелді.

Мәдениет арқылы рухани ізденіс адамға ұмтылады. Мәдениет туылмайды — мәдениет өздігінен өсіп, өздері арқылы қоғамда бекітіледі. Бұл антикалық және Ренессанс ұлы ойшылдары түсінді, бұл олардың өмірін құрудың негізі болды, бүгінгі күнді ассимиляциялау қажет. Авторитарлық жүйе жағдайында, шын мәнінде, демократиялық жаһандану жағдайында оның қайшылықты және біркелкі емес сипаты бар нақты өмір елеусіз қалды. Адамдар бір өлшемді рухани ұшақта өмір сүруге мәжбүр болды, ал әлем көпөлшемді, түбегейлі, сарқылмайтын және әр түрлі. Біз бәріміз де бірдей ойлауға мәжбүр болдық. Тіпті он тоғызыншы ғасырда ұлы В. Гегель: «Бәрі солай ойласа, ешкім ойлаған жоқ», — деп дұрыс айтқан болатын.

Мәдениет әрдайым сан алуан әлемде өмір сүреді, идеялар, ойлар, құндылықтар еркін бәсекелесі бар. Бұл күтпеген нәтижелерді тудыратын және кейде алдын ала анықтайтын мәдениет диалектикасы. Сол себепті гуманитарлық және жалпы білім беру жүйесінде ғылымды біріктіру ретінде мәдениеттің теориясы мен тарихын енгізуді және зерттеуді көздейтін білім жүйесі сөзсіз мақұлдауға лайық. Мәдениет курстарын оқытудың мақсаты — материалдық және рухани мәдениет әлемінде, дамудың негізгі заңдылықтары, құрылымы мен негізгі заңдылықтарын білу үшін қажетті білімді қамтамасыз ету; мәдениетін кеңістіктік және уақытша түрде көрсету. Мәдениетті

таныстыра отырып, адамның өмір сүруіне қажетті жағдайларды жасауға бағытталған адам қызметінің нақты түрі ретінде түсіндірілетін қызметтің санатына байланысты.

Мәдениет тағы бір нәрсеге үйренеді, енді өте маңызды: әр түрлі ойлайтын адамдармен ортақ тіл. Адамдарды әр түрлі болу үшін оларды бағалап, құрметтеу өте маңызды. Олар бізге ұқсамауды талап етпейді. Қоғам бар, өйткені ол әртүрлі күштердің бірлігі. мұғалімнің міндеті, содан кейін менеджер, жағдайлардың әртүрлі болуын қамтамасыз ету. Өйткені, ешқайсымыз да шындықтың бір бөлігіне ие емеспіз, және біз бірге оған тек жолды құрдық. Біз көпшіліктің әрдайым дұрыс екенін ұмытпауымыз керек, әрқайсымыз әрқашан азшылыққа жататынымызды есте сақтаңыз — науқастар, әуесқойлар, бақытсыздар... Мәдениет адам басқалардың басқаша болуын талап етпестен, әр түрлі және олармен әрекет ететінін түсінеді ол қалай. Мәдениет қайраткері, біз оған ақылға қонымды, білімді, түсінікті адамдарға ғана жол бермейміз. Барлығы үшін. Тіпті дұрыс емес деп ойлайтындар үшін де, тіпті, біздің ойымызша, бұл зиянды деп санайды. Адамның кез келген ойға құқығы бар. Оны сөйлеуге тыйым салу — оны өз ойларынан мүлдем айыруға болады. Ресейде біртұтастықты енгізу туралы үлкен тәжірибе құлады. Аяқталмады. Өйткені әрдайым бір бала: «Патша жалаңаш», — дейді. Бірақ бұл тәжірибе біздің халқымызға және әрбір адамға жеке-дара қанша зиян келтірді. Мәдениет көмегімен

жеке адам болу міндетін шеше отырып, біз басқа стратегиялық міндеттерді шешеміз: тек мәдениетпен шынайы біліктілік, жауапкершілік келеді; тек мәдениет негізінде ғана салауатты экономика болуы мүмкін. Сондықтан тұрақтандыру туралы, дағдарысты еңсеру туралы әңгіме, егер мәдениеттің өзі мүдделерін есепке алмаса, бос әңгіме. Иә, мәдениет тиімді емес, экономикалық тұрғыдан өзін қамтамасыз етпейді, оны күтіп ұстау үшін айтарлықтай шығындар қажет. Бірақ болашақта жауапкершілік қарапайым шындықты тудырады: мәдениет — қоғамның қан айналым жүйесі. Оның ыдырауы үрейге, ыдырауға және жойылуына алып келеді. Мәдениеттің мәні адамға табынушылық. Бір адам және мәдениет белсенді, шығармашылық көпшілік.

Мәдениет адам қызметінің барлық салаларына әсер ететін көп қырлы тұжырымдама. Мәдениет адамзаттың барлық салаларында және санасында әлеуметтік-прогрессивті шығармашылық белсенділігі деп түсініледі. Ішкі мазмұнына сәйкес, мәдениет — бұл адамның әлеуметтік дамуы, оның таным, қарым-қатынас және қызмет субъектісі ретінде өмір сүру тәсілі, оның жеке (шығармашылық, әлеуметтік, жеке, моральдық, эстетикалық және физикалық) жақсарту шарасы. Мәдениет адамзат қоғамының ажырамас бөлігі болып табылады, онда оның пайда болуына және қалыптасуына, оның үздіксіз дамуына әкеледі. Сонымен қатар, ол көп жағдайда қоғамның даму сипаты мен даму

деңгейін анықтайтын және ол жеке тұлғаны қабылдаған адам.

Мәдениетті тұлғаның қалыптасуын және оның қазіргі әлемде талаптарын анықтайтын заманауи әлеуметтік-мәдени жағдай динамикалық процестердің байлығы мен алуан түрімен сипатталады. Жаңғырту қарқыны тұрақты өсу үрдісіне ие және қазіргі бар мәдени өзгерістердің санының артуын қамтамасыз етеді. Коммуникативтік процестердің серпінділігі және нақты коммуникативті кеңістіктің елеулі кеңеюі әр түрлі этникалық мәдениеттер мен ұлттық құрылымдар арасындағы шекараларды бірте-бірте өшіреді; барлық формалары мен технологиялары бойынша мамандандырылған және күнделікті мәдениет деңгейлері. Тарихи қалыптасқан мәдениет дәстүрі социализация үдерістерінде басымдықты жоғалтады және ағымдағы әлеуметтік-мәдени ақпараттың басым орнына жол ашады. Кез келген кәсіптік қызмет жеке сөйлеудің негізгі нысаны болып табылады.

**Назгуль Оналбековна
МАКАШЕВА,**

магистр, лектор.

Жанэль Дюклокызы РАХИ,
магистр, ассистент.

Дильназ САРСЕНБИЕВА,
**фармация факультетінің 4-курс
студенті.**

**С.Ж. Асфендияров атындағы
Қазақ ұлттық медицина
университеті.
Алматы қаласы**

Кітап – ұлт руханиятының шамшырағы

Адамзат баласының сан ғасырлық даму жолына көз жүгіртсек, өркениетті алға сүйреген ең ұлы күш – білім мен оқу парасат екенін аңғарамыз. Ал сол білімнің алтын сандығы, ақыл мен ойдың асыл қазынасы – кітап. Кітап – үнсіз сөйлейтін ұстаз, тілсіз тіл қататын тәрбиеші, адам жанының айнасы. Ол – кешегі мен бүгіннің, бүгін мен болашақтың арасын жалғаған алтын көпір іспетті.

Қазақ даласында да кітап пен сөздің қадірі қашан да биік болған. «Оқу – инемен құдық қазғандай» деп білімнің бейнетін бағалаған халқымыз рухани байлықты әрдайым алдыңғы орынға қойған. Сол рухани байлықтың қайнар көзі – кітап болса, оны сақтап, елге жеткізетін қасиетті мекен – кітапхана екені сөзсіз.

Қазақстанда 23 сәуір күні Кітапханашылар күні мен Ұлттық кітап күнінің қатар аталып өтуі – терең мағыналы, символдық мәні зор шешім. Бұл – кітап пен кітапханашының, білім мен мәдениеттің ажырамас бірлігін айшықтайтын ерекше күн. Бұл күні біз тек мереке атап қана қоймаймыз, біз руханияттың қадірін ұғынып, кітаптың адам өміріндегі орнын қайта таразылаймыз.

Кітапхана – жай ғана кітап сөрелері тізілген орын емес. Ол – рух-

тың тыныш мекені, ойдың ордасы, білімнің қасиетті шаңырағы. Кітапханаға кірген әр адам ерекше бір күйге енеді. Мұндағы тыныштық – жай үнсіздік емес, бұл – ойдың тереңдігі, сананың сергектігі. Әр кітап – бір әлем. Оның әр парағы – тағдыр, әр жолы – тарих, әр сөйлемі – сыр. Осы әлемге енген жан өзіне жаңа бір кеңістік ашады, өзін қайта таниды, өмірге басқа көзбен қарай бастайды.

Ал кітапханашы – сол рухани кеңістіктің шырақшысы. Оның еңбегі сырт көзге қарапайым көрінгенімен, мәні өте терең. Кітапханашы – кітап пен оқырман арасындағы алтын көпір. Ол – тек кітап ұсынушы емес, ол – бағыт беруші, ізденіске жетелеуші, рухани жолбасшы. Кейде ол – ұстаз, кейде – кеңесші, кейде – үнсіз түсінетін дос. Кітапханашының жүрегінде кітапқа деген сүйіспеншілік, оқырманға деген құрмет, білімге деген адалдық жата- тыны белгілі.

Қазіргі заманда технология қарыштап дамып, ақпараттың сан түрі қолжетімді болып отыр. Смартфон мен интернет дәуірінде кітаптың маңызы кемиді деген пікірлер де айтылып жатады. Алайда шынайы білім мен терең ой тек кітап арқылы қалыптасатынын уақыттың өзі дәлелдеп келеді. Экрандағы ақпарат

жылдам әрі үстірт болса, кітап-
ғы білім — салмақты, жүйелі, терең
болмақ. Кітап адамды ойлануға, са-
ралауға, сезінуге үйретеді. Ол — тек
ақпарат көзі емес, ол — тұлға қалып-
тастыратын рухани құрал.

Ұлттық кітап күні — бұл тек кі-
тапты дәріптеу емес, бұл — ұлттың
рухани деңгейін көтеру жолында-
ғы маңызды қадам. Кітап оқитын
қоғам — саналы қоғам. Ойлы адам
— озық елдің тірегі. Сондықтан бұл
мереке — әрбір азаматқа ой сала-
тын, рухани жаңғыруға жетелейтін
ерекше күн.

Біз кейде қарбалас тіршіліктің
жетегінде жүріп, кітапқа уақыт бө-
луді ұмытып кетеміз. Бірақ кітап —
бізді ешқашан ұмытпайды. Ол сө-
ресінде үнсіз күтіп тұрады. Қолға
алған сәтте-ақ өз әлеміне жетелеп,
жанымызды байытады, санамызды
сергітеді. Кітап — жалғыздықта се-
рік, қуанышта сырлас, қиындықта
демеу бола алатын қазіргі заманда-
ғы ең адал дос.

Кітапхана — сол достардың меке-
ні. Ал кітапханашы — сол достықтың
дәнекері. Бұл үш ұғым — кітап, кі-
тапхана, кітапханашы — бір-бірімен
ажырамас, біртұтас рухани әлемнің
бөлшектері деп нық сеніммен айта
аламыз.

23 сәуір — жай күн емес. Бұл — па-
рақтар сыбдырынан мән іздейтін,
әр сөйлемнен өмір сабақтарын та-
батын, білімге құштар жандардың
мерекесі. Бұл — кітаптың қадірін
ұғынатын, руханияттың мәнін түсі-
нетін күн.

Кітап — адамзаттың ғасырлар
бойы жинаған асыл қазынасы, ұр-
пақтан ұрпаққа жалғасқан рухани
көпір. Сол көпірдің берік болуы —
ең алдымен кітапқа деген құрметке,
ал оны сақтап, оқырманға жол тарт-
қызатын кітапханалар мен кітапха-
нашыларға деген ілтипатқа байла-
нысты.

Кітапхана — тек кітап сақтайтын
орын ғана емес, ол — ой мен пара-
саттың ордасы, үнсіз сөйлейтін да-
налықтың мекені. Мұнда әрбір сөре
— бір әлем, әрбір кітап — бір тағдыр,
әрбір парақ — өмірдің бір сабағы.
Кітапханаға кірген адам тек ақпарат
іздеп қана қоймайды, ол өзін іздей-
ді, өзіне жауап табады, кейде жаңа
өмірге бастар бағыт алады.

Ал кітапханашы — сол рухани
әлемнің шырақшысы. Ол — оқыр-
ман мен кітап арасындағы алтын
көпір. Кітапханашының еңбегі кө-
біне көзге көрінбегенімен, оның
қоғамдағы рөлі орасан зор. Ол — ба-
ғыт беруші, кеңесші, кейде үнсіз ұс-
таз. Оқырманның талғамын танып,
оның жан дүниесіне жақын кітапты
ұсына білу — үлкен шеберлікті талап
ететіні анық. Сондықтан кітапхана-
шы мамандығы — тек қызмет емес,
жүрек қалауымен атқарылатын қа-
сиетті іс.

Қазақстандағы кітапханалар да
осы ұлы миссияны абыроймен ат-
қарып келеді. Елдің түкпір-түкпі-
ріндегі кітапханалар білім мен мә-
дениеттің шамшырағына айналған.
Ауыл кітапханасынан бастап ірі ұлт-
тық кітапханаларға дейінгі әрбір ме-

кеме — халықтың рухани байлығын сақтаушы қазына қоймасы. Бүгінде олар заман талабына сай жаңарып, цифрлық технологиялармен толықтырылып, оқырманға жаңа мүмкіндіктер ұсынып отыр. Электронды кітаптар, онлайн қорлар, виртуалды көрмелер — мұның бәрі кітапхананың жаңа дәуірдегі тынысын көрсетеді.

Әлемдік деңгейде де кітапханалар адамзат өркениетінің ажырамас бөлігі болып қала береді. Кезінде ұлы өркениеттердің жүрегінде орналасқан көне кітапханалардан бастап, бүгінгі заманауи білім орталықтарына дейін кітапханалар білімнің, ғылымның және мәдениеттің дамуына өлшеусіз үлес қосып келеді. Олар тек өткеннің мұрасын сақтап қана қоймай, болашаққа бағыт сілтейтін орталыққа айнала білді.

Қай елде болмасын, кітапхана — халықтың мәдени деңгейінің айнасы. Ал сол айна қаншалықты таза әрі жарқын болса, қоғам да соншалықты саналы, ойлы болмақ. Сондықтан кітапханаға бару — тек кітап алу емес, ол — рухани жаңғырудың бір көрінісі.

Бүгінгі таңда жастардың кітапқа деген қызығушылығын арттыру — ортақ міндет. Себебі кітап оқыған ұрпақ — ойлай алатын, саралай алатын, дұрыс шешім қабылдайтын ұрпақ. Ал ондай ұрпақ — елдің жарқын болашағының кепілі. Осы жолда кітапханашылардың еңбегі ерекше бағалауға лайық.

Кітап күні мен кітапханашылар

күні — жай ғана мереке емес, бұл — руханиятқа тағзым, білімге құрмет, парасатқа бас ию. Бұл күндері біз кітаптың қадірін тағы бір еске алып қана қоймай, оны өміріміздің ажырамас бөлігіне айналдыруға барынша тырысқанымыз абзал.

Ендеше, кітаппен дос болайық. Кітапхана табалдырығын жиі аттайық. Әрбір оқыған кітабымыз жан дүниемізді байытып, өмірімізге сәуле түсірсін. Кітапханашылардың еңбегін бағалап, олардың арқасында бізге жеткен білім бұлағынан суындай білейік.

Себебі кітап — өткеннің үні, бүгіннің айнасы, болашақтың бағдары. Ал кітапхана — сол уақыттар тоғысқан киелі мекен. Кітаптың нұры әрдайым жүрегімізде жарқырай берсін!

Ендеше, осы күні ғана емес, әрдайым кітапқа жақын болайық. Кітапханаға барып, рухани азық алайық. Кітапханашылардың еңбегін бағалап, құрметтейік. Себебі руханият — ұлттың жаны болса, кітап — сол жанның мәңгілік үні. Кітаптың шамшырағы сөнбесін, руханияттың нұры өшпесін дегім келеді! Рухани байлықтың қайнар көзі сарқылмасын, кітапқа деген сүйіспеншілік әр жүректе мәңгілік сақталсын. Кітап оқитын елдің келешегі кемел, болашағы нұрлы болары сөзсіз...

Еркебұлан ДАЙРАБАЙ,

Созақ аудандық

кітапханасының библиографы.

Түркістан облысы

Рухани-адамгершілік тәрбиенің ғылыми зерттелуі

Оқушыларды рухани-адамгершілікке тәрбиелеудің алғашқы қадамы мұғалімнен бастау алады. Әрбір адам жас ұрпақты тәрбиелеу борышын терең түсініп, жауапкершілікті бірдей сезіну керек. Қазіргі таңда мектеп жас ұрпақтың рухани байлығының бастауы болуы тиіс.

В.С. Соловьев «руханилық адамның ішкі жарықты, нұрды қабылдай білу қасиеті» - деп түсіндірсе, Б.Т. Лихачев «адамгершілікте барлық иманжүзді адамдарға тән ортақ рухани бастама бар, оның өзі өмір сүру принциптерінде көрініс табады. Мысалы: сенімділік, адамгершілік шешімдер қабылдау және оны іске асыру әрекетін таңдау бостандығы, рухани және әлеуметтік жауапкершілікті тұлға ретінде өзіне деген адалдығы, адамгершілікке, имандылыққа жат келеңсіз қылықтарға белсенді рухани қарсылық, өмір шындығы негізінде құндылықтарды қайта өзгерту қабілеттілігі, басқаша айтқанда, адамгершілік ойлаудың икемділігі, қарым-қатынас үйлесімділігі, бұл адамдар арасында рухани бастаманы кең өрістетудің жалғыз құралы ретінде ұжымдыққа ұмтылу» деп тұжырымдайды.

Адамгершілік тәрбие дегеніміз — мінез-құлық дағдылары мен әдеттерін, адамгершілік сезімді дамыту, моральдық сапаны мақсатты қа-

лыптастыру немесе тәлім-тәрбиенің ықпалды әсерімен моральдық сананы қалыптастырудың, этикалық білімділікті, адамгершілік сезімді дамытудың сара жолы деп ғылыми әдебиеттерде нақты анықтамалар берілген. Адамгершілік тәрбиенің негізгі міндеті — өзі өмір сүріп отырған кезеңдегі қоғамның алдында тұрған мақсат-мүддесіне сай адамгершілік қасиеттерінің тұтастығын тәрбиелеу болып табылады.

Ал *адамгершілік тәрбие* дегеніміз — оқушылардың мінез-құлқының дағдылары және адамгершілік сезіммен этикалық білімді, тәрбиенің ықпалымен сананы қалыптастырудың жолы.

Мектеп оқушыларына рухани-этикалық тәрбие мәселесі бойынша ресей педагог-ғалымы А.И. Шамшурина бағдарлама құрастырған. Ол өзінің бағдарламасында этика ұғымы адам өмірінің адамгершілік сипатын қарастырады және жеке адамның моральдық жетістіктерін зерттейді, деп тұжырым жасаса, отандық ғалымдар М.Д. Егембаева мен Т.С. Шамганова оқушыларды рухани-адамгершілікке тәрбиелеу бағдарламасын жасаған. Олар бағдарламада мектептердің тек гуманистік мектепке айналуы барысында ғана адам тәрбиесі оң нәтиже алады деген пікір айтқан. Қазіргі

кезде тәрбиенің кешенді 9 бағыты анықталған:

- қазақстандық патриотизм;
- азаматтық;
- интеллектуалдық мәдениет;
- рухани-адамгершілік;
- салауатты өмір салты;
- экономикалық;
- экологиялық;
- этникалық;
- отбасылық және имандылық.

Философ С. Нұрмұратов «рухани-лықтың тағы бір келбеті — адамдардың өз бойындағы барлық жақсы қасиеттерін әлемге беруге дайындығы, яғни ақылын, дарынын, қабілетін, шеберлігін, ішкі нұрын, жүрек жылуын адамдарға, табиғатқа, ғаламға, беруге ұмтылысы» дейді.

Е.Н. Ильин «оқушылардың рухани дүниесі мұғалім үшін негізгі зерттеу нысаны болып табылады», - дейді.

Қазақ халқының мақал-мәтелдері, нақыл сөздері, ырым-тыйымдары жай ғана айтылған ұйқас сөздер емес, олардың бәрінің тәрбиелік, адамгершілік мәні болған. Мысалы: «Атаның баласы болма, адамның баласы бол», «Әдептілік ар-ұят — адамдықтың белгісі», т.б. мақалдар күнделікті тәрбие үрдісінде жиі қолданылып тәрбие, білім беру, ұлттық салт-дәстүріміз негізінде қазақ ғалымдары Қ.Б. Жарықбаев, С.Қ. Қалиев, К.Қ. Қожахметова С.А. Ұзақбаева, Р.К. Төлеубекова, А.Т. Табылды, т.б. халықтық педагогика арқылы оқушыларды тәрбиелеудің біршама теориялық, практикалық тәжірибесін жинақтаған.

Педагогикалық энциклопедия-

да «адамгершілік тәрбие» ұғымын: «Адамгершілік - мінез-құлық дағдылары мен әдеттерді қалыптастыру, адамгершілік сезімдерді дамыту, моральдық сананы мақсатты бағытталған түрде қалыптастыру» немесе мінез-құлық дағдылары мен әдеттерді, мінез білімдерін, моральдық қасиеттерді қалыптастыру процесі», - деп анықтаса, қазақ педагогикалық энциклопедия сөздігінде: «Адамгершілік тәрбиесі — мақсатқа негізделген көзқарасты, сенімді, парасатты мінез-құлық дағдылары мен әдеттерді қалыптастыруға және адамгершілік сезімді, ұлттық сананы, қарым-қатынасты дамытуға, жалпы адамзаттық тәрбиенің құрамдас бөлігі», - деп бастапқы анықтаманы толықтыра түседі. Қазақ тілінің сөздігінде: «адамгершілік тәрбиесі — ізгілікке, инабаттылыққа баулудың жолы». - деп түсіндіреді. Адамгершілік тәрбиесі — тәлім-тәрбиенің ықпалды әсерімен моральдық сананы қалыптастырып, этикалық білімді, адамгершілік сезімді дамытудың сара жолы және руханилықтың басқалармен қарым-қатынаста көрініс беретін норма.

Осы орайда Жүсіп Баласағұнның «Адамшылдыққа — адамшылық, қайырымға — қайырым ету туралы айтқан жыр жолдарын айтып өтсек жаман болмас:

Ілкі сәттік өмірің болса жалғанда,
Қайырым ет, қайырым қылған
жандарға,
Сиымды бол силап сені жақтасса,
Тайрандама, қалың елің мақтаса.
Адамшылық-адамға тән қазына,
Солай қазір, солай болған бағыдан.

Қайырым етсе достарың, не бауырың,

Еселеп бер, көтер жүктің ауырын.

Яғни адам баласы — Адам деген ұлы, қасиетті есімді алып жүргендіктен, оған кір келтірмей, жақсы істерді істеуді, басқа адамдармен адами қатынасқа түсуді, өз бойына адами-ұлттық құндылықтарды сіңіруді өзіне парыз деп санау қажет екенін ашып, айқын — өрнекті сөздермен суреттеп береді.

Қазіргі жағдайда қоғамда болып жатқан өзгерістерді терең тану, оның рухани дамуының дәрежесін айқындау, халқымыздың дәстүрлі мұраларынан сусындай отырып, өзі өмір сүріп жатқан қоғамның даму үрдісіне елеулі үлес қоса алатын, оқушының жеке тұлға болып қалыптасуы

үшін қоғамдық сананың, адамның тұрмыс тіршілігінің барлық түрлерінен, ұлттық құндылық қасиеттері мен оны құрметтеу мәселесі бойынша хабардар болуы керек.

Оқушылар қоғамдық талаптарды еркін өз еркімен ішкі жан-дүниесінің қажеттілігін орындау үшін, олардың бойына ең бірінші Отанға, өз халқына, отбасына деген сүйіспеншілікті ішкі сенімге, рухани және жоғарғы адамгершілік парызға, жауапкершілікке дейінгі сезімге көтеру қажет деп түсінеміз.

Г.У. ЖАМАУОВА,

С.Ж. ИСКАКОВА,

№71 мектеп-лицейдің бастауыш

сынып мұғалімі.

Астана қаласы

Қазақстандық патриотизмнің негіздері мен қалыптастыру жолдары

Ерте заманда қазақтың тілінде «патриотизм» деген сөз болмаған. Бұл ұғым Қазан төңкерісінен кейін сөз қорымызға енді.

Патриотизмнің негізгі мағынасы әр азаматтың ұлтын, Отаның сүюден туындайды. «Патриотизм» — гректің сөзі. Оның қазақшасы — жерлес, отандас дегенді білдіреді, яғни Отанын, ұлтын сүю, оны жаудан қорғау.

Қазақтар ежелден басқа халықтардай Отанын, ұлтын сүйген. Батырла-

рымыз бастаған қазақ халқы Отанын, жерін, ұлтын жаудан қорғаған.

Қазақтың ұлтжандылығы, отансүйгіштігі ежелден қалыптасқан. Оған қазақтың мақал-мәтелдері дәлел. Мәселен, туған жер туралы мақалдар-мәтелдер:

«Туған жерге туың тік».

«Ит тойған жеріне,

Ер туған жеріне».

«Туған жердей жер болмас,

Туған елдей ел болмас».

Мақал-мәтелдердің өзі қазақтың

елін, жерін, отанын сүюінің негізі болып табылады.

Қандай бір халық болмасын отанын, елін, жерін сүймейтіні жоқ. Соның ішінде қазақ халқы да жалпы шығыс, оның ішінде түркі тілді халықтардай отанын, жерін, суын, табиғатын сүюге жастарды тәрбиелеу көне заманнан өзімен бірге дамып келеді.

Қазақ халқының өз елін шапқыншылықтан қорғауда ерлігі аңыз болып өлең-жырға қосылған Қобыланды, Алпамыс, Ер Тарғын, Ер Сайын, Ер Қосай, Қамбар, Ағыбай, Қабанбай, Бөгенбай, Наурызбай, Баян, Қарқабат, Сұраншы, Саурық, Сырым, Исатай сияқты батырлар жастайынан халық тәрбиесінің бесігінде тербеліп өскен. Батырлар жыры да қазақтың елін, жерін, Отанын сүюінің негізі болып табылады.

Осыған қоса бабаларымыз, ел қорғаған азаматтарымыз: Бәйдібек баба, Қойгелді, Сыпатай, Сәмен, Рысбек, Бөлтірік шешен, Көшек батыр, Тұғанбай, Тұрлығұл т.б. істеген ерліктері бүгінгі қазақстандық патриотизмге негіз бола алады.

1941-1945 жылдардағы соғыста 1 миллион 200 мың қазақстандықтар қатысып, соның жартысынан көбі елге оралмады. Сол соғыста мерт болды.

1941 жылы соғыстың алдыңғы шебі Брест қамалын қорғауда ерлік көрсеткен қазақстандықтар: Г. Жұматов, Ш. Чултуров, Қ. Иманқұлов, Е.А. Качан, Ш. Сулейменов,

М. Ниязов, Т. Сатыбалдин, Н. Сыдыков, т.б.

Мәскеу түбіндегі Волокалам тас жол бойында ерлікпен күрескен В. Панфилов, Бауыржан Момышұлы басқарған 316-атқыштар дивизиясы, оның ішінде 28 батырлардың ерлік тарихы ерекше ел аузында аңызға айналды.

1941-1945 жылғы соғыста 500-дей қазақстандықтар Кеңес Одағының батыры атанды. Батырлар санынан Қазақстан Одақтағы халықтар арасында үшінші орында.

Солардың ішінде Кеңестер Одағының екі рет батыр атағын алғандар: Т. Бильгельдинов, И. Павлов, С. Лунганский, Л. Беда. Батырларымыз М. Ғабдуллин, М. Бөкенбаев, С. Баймағамбетов, С. Шәкіров.

Қазақстандық партизандар: Г. Омаров, С. Төлешов, Қ. Қайсенов, Ә. Шәріпов, М. Мұқанов. Қыздарымыз Ә. Молдағұлова, М. Мәметоваларда ерліктің арқасында Кеңестер Одағының батыры атағын алғандар. Осылардың ерліктері де қазақтың елін, жерін, отанын сүюінің негізі екені айқын.

Қазақстандықтардың Отан соғысындағы ерліктері туралы белгілі ғалым-тарихшы-академик М. Қозыбаев кезінде еңбек жазып, сұрапыл соғыс жауынгерлерінің ерліктерін дүниежүзіне паш еткен.

Елдің тәуелсіздігі көп нәрсеге ой салдырады. Мұнда тарихи сананы ояту, жоғалғанын өзіне қайтару, өрлеу дәуіріне жол ашу деген мағына,

сондықтан қазақстандық патриоттық тәрбие деген ұғым тек қана айтыла салатын дерексіз ұғым емес, ол ең алдымен нақты, өз ұлтына, сонда тұрып жатқан халықтарға берілген, адал еңбек ете алатын, жалпы халықтық, әлеуметтік мәдениетті түсініп, білетін соның нұсқаларын өз халқының қажетіне жарата алатын, басқалары түсіне білетін нағыз адам сүйгіштік, қазақстандық патриоттық рұхтағы белсенді адамдарды тәрбиелеу үшін керек.

Тәрбиенің негізі, оның мақсаты, міндеті, мазмұны, түрі, құрылымы, әдісі, тәсілі, заңдылықтары, принциптері, құралдары бар. Сол сияқты қазақстандық патриотизмнің мақсат, міндеті, түрі, әдіс-тәсілі бар. Егер патриоттық тәлім-тәрбиемізде осы негіздер болмаса ол жәй сөз болып қалуы мүмкін. Өзін-өзі білмеген адам өзінің кім екенін түсінбейді.

Бүгінгі Егеменді Қазақстанның жағдайында патриотизм, ұлтаралық татулық жаңа мағынаға ие болып отыр. Себебі Қазақстанды Отаным деп білетін әрбір Қазақстан азаматы Қазақстанды сүйіп, соның азаматы болу, қазақстанды қорғау, Қазақстанның дамуына, өркендеуіне өз үлесін қосу міндетті. Мұны, әсіресе, қазақ ұлт өкілдерінен басқа ұлт өкілдері жақсы ұғынуы тиіс. «Қос азаматтық», «Қос тілдік» деген ұғымнан арылу. Біз мұнда түгелдей орыс тілінен бас тартып отырғанымыз жоқ. Орыс тілі арқылы батыс мәдениетін игеруіміз тиіс.

Осы мәселеге байланысты қазақ азаматтарына келетін болсақ, олар қазақстандық патриотизм, ұлтаралық татулықтың көш бастаушысы болуы тиіс.

Қазақстанда тұрып жатқан халықтар ежелден осы өлкені мекендеген. Олардың тарихы, салт-дәстүрі, мекен-жайы, ана тілі бар.

Сонымен қорыта айтарымыз, қазақстандық патриотизм — бүкіл қазақстандықтарға тән. Себебі ортақ Отан, ортақ тарих, ортақ салт-дәстүр, ортақ қазақтың тілі. Басқа ұлт өкілдері қазақтың тілін білуі тиіс.

Қазақстандық патриотизмнің негізі — ежелгі ұлттық салт-дәстүр, әдет-ғұрып, аңыз, ертегілер, жырлар, кешегі кеңестік ортақ дәуір, Ұлы Отан соғысындағы түрлі ұлт өкілдері-қазақстандық батырлардың ерліктері туралы тарихи деректер болып табылады.

Қазақстандық патриотизм мен ұлтаралық татулықтыққа тәрбиелеудің жолдары мен құралдары — ол түрлі іс-шаралар, тәрбие сағаттары, гуманитарлық пәндердің мазмұны.

**Аскар Маулетович
ДАУЛЕТКАЛИЕВ,**

**№4 жалпы орта білім беретін
мектебінің Алғашқы әскери және
технологиялық дайындық пәні
мұғалімі.**

Ақсай қаласы,

Бөрлі ауданы,

Батыс Қазақстан облысы

Колледж студенттерін қашықтан оқытуда білім сапасын бақылаудың тиімді әдістері

Бүгінгі таңда техникалық және кәсіптік білім берудің шешуші міндеті — білімі мен дағдыларын үнемі жетілдіріп отыруға қабілетті, қарқынды ақпарат ағынын жылдам бағдарлай алатын және стандартты емес жағдайларда шешім қабылдай алатын мамандарды даярлау. Қашықтықтан оқытуды жүзеге асырған кезде жаппай, қол жетімді білім алу мүмкіндігі ашылады. Алайда, қашықтан оқыту үдерісін ұйымдастырудың жүйелілігіндегі кемшіліктер, нақты регламенттелген бақылау рәсімінің болмауы студенттерді даярлау сапасының төмендеуіне әкеліп соқтырады, жалпы қашықтан білім беруге деген теріс көзқарасты тудырады. Анықталған проблема қашықтықтан оқытуды жүзеге асыратын әр білім беру мекемесінің білім сапасын бағалау жүйесін құру үшін бірқатар міндеттерді шешу қажеттілігін анықтайды. Бұл міндеттер қатарына сапаны жоспарлау, сапаны басқару, сапаны қамтамасыз ету, бағалау және сапаны бақылау жатады. Бақылау оқу мақсатының сапасы жүйесінің маңызды компоненттерінің бірі болып табылады және бағалау, тексеру, сапаны қамтамасыз ету сияқты ұғымдармен тығыз байланысты.

Бұл жұмыс тақырыбының өзектілігі қазіргі білім беру қызметі білім беруді модернизациялаудың мақсаттары мен негізгі міндеттерін анықтайтындығында, олардың ішіндегі ең бастысы — оның фун-

даменталдығын сақтау және тұлғаның, қоғам мен мемлекеттің өзекті және перспективалы қажеттіліктеріне сәйкес білім берудің заманауи сапасын қамтамасыз ету. Білім беру қызметінің жаңаруы, білім берудің жаңа сапасына қол жеткізу білім беруді ақпараттандырумен, оқыту әдістерін оңтайландырумен, ашық білім беру технологияларын белсенді пайдаланумен байланысты. Сонымен қатар, білім беру мазмұнын жаңарту студенттің белгілі бір білімді игеруін ғана емес, сонымен бірге оның жеке басын, танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағыттауды қамтиды.

Икемділігіне тоқталсақ, қашықтықтан оқыту процесінде студент материалдың көп бөлігін өздігінен игереді. Демек, ол сабаққа уақытты еркін таңдай алады. Стандартты емес кестеде өмір сүруді қалайтын адамдар үшін қашықтықтан оқыту нағыз игілік бола алады. Сондай-ақ, оқытудың бұл түрі жұмыспен жақсы үйлеседі. Әдетте, Интернеттегі оқу уақыттарын кез келген жұмыс кестесіне сай етіп оңай реттеуге болады.

Қашықтықтан оқыту сізді ең қатал дұшпаныңызбен — өзіңіздің жалқаулығыңызбен күресуге мәжбүр етеді. Ал егер сіз бұл жекпе-жекке дайын болмасаңыз, жекпе-жекте мүлдем бастамағаныңыз абзал. Алайда, егер сіз өз қабілеттеріңізге сенімді болсаңыз және білуге бел бусаңыз, қашықтықтан білім беру кәсіби және

тұлғалық дамудың түрлі мүмкіндіктерін ұсынады [4].

Қашықтан оқытудағы бақылау мәселесін қарастыра отырып, ең алдымен «қашықтықтан оқыту формасы» деген не және оның ерекшеліктері туралы түсінік қалыптастыру қажет.

Қашықтықтан оқыту, анықтама бойынша, оқытушы мен студенттің айтарлықтай алшақ кеңістікте оқу үдерісіне қатысуы болып табылады. Мұндай оқыту ұйымға және қолданылатын технологияларға байланысты әр түрлі болуы мүмкін [1].

Соңғы уақытқа дейін біздің елімізде мұндай оқыту негізінен жоғары оқу орнында студенттердің сынақ және емтихан сессиялары кезінде оқытушылармен эпизодтық кездесулері ретінде іске асырылып келді. Бұл сырттай оқыту деп аталып елдің барлық университеттерінде кеңінен таралған еді. Басқа елдерде оқу мақсаттары үшін баспа құралдарымен қатар теледидар, бейнежазба, оқу радиохабарлары мүмкіндіктері кеңінен пайдаланылды.

Педагогика ғылымы білім сапасын бағалау критерийі ретінде білім сапасының толықтығы, тереңдігі, тиімділігі, икемділігі, хабардарлығы сияқты мәселелерді қарастырады. Құзыреттілік тәсіл тұрғысынан оқыту нәтижесі деп болашақ мамандарға кәсіби іс-әрекеттің әдістерін игеруге қажетті құзыреттіліктің қалыптасу деңгейлерін қарастырған жөн. [3].

Оқытуды бақылау студенттің оқу орнындағы оқуы барысында жүзеге асырылады және білім құрылымының тұтастығын қамтамасыз етуі, оқуға деген уәжінің қалыптасуына

ықпал етуі және әр студенттің жеке жетістіктерін қадағалауға мүмкіндік беруі керек.

Қашықтан оқыту жүйесінде бақылау ерекше маңызға ие, себебі оқытушы мен студенттердің өзара әрекеті жанама түрде колледждің ақпараттық ортасы жағдайында жүреді. Осыған байланысты, бір жағынан, оқытушы мен жеке байланыстың жоқтығын өтейтін, ал екінші жағынан, білім алушылар үшін тартымды заманауи технологиялық құралдар арқылы бақылау үдерісінің әдістері мен формаларын қолдану қажет.

Сабақтың тиімділігін оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыру үшін тақырып материалдарын оқып үйренуде, олардың әр түрлі ізденушілік бағыттағы тапсырмаларды орындауының үлкен маңызы бар. Әрине, оқушылардың зерттеу жұмыстарының тақырыбы ғылымда бұрыннан белгілі. Бірақ оқушының зерттеушілік тапсырмаларды орындауын ұйымдастыру маңызды мәселе болып табылады. Оқушылардың зерттеу жұмыстарын ұйымдастырудың негізі мезеттерін айқындаушығармашылық процестің ерекшеліктеріне байланысты. Зерттеушілік сипаттағы тапсырмалар оқушылардың пәнге қызықтырып материалдың тиянақты меңгеруін қамтамасыз етеді.

Қашықтан оқытудың заманауи платформалары ашық және жабық типтегі тестілердің әр түрлі түрлерін құрастыруға, иллюстрациялар, аудио және видео материалдарды қосуға, бақылау және оқу режимінде тестілеуге мүмкіндік береді. Мысалы, EDUS, GoogleForms платформаларында, Microsoft® Office®

сайттарында жүзеге асырылған тестілік тапсырмаларға өзін-өзі бағалау тетігін қосуға болады [4]. Бұл жағдайда студент өзіне белгілі бір шартты балл қояды, бұл жауаптың дұрыстығына деген сенімділік дәрежесін көрсетеді.

Біздің колледждің қашықтықтан оқыту тәжірибесінде тестілеу кезінде EDUS көмегімен технологиялық жүзеге асырылған адаптивті тесттер қолданылады. Әр түрлі пәндер бойынша тапсырмалар банкін жетекші оқытушылар әзірлейді және оны сарапшылар тобы бағалайды.

Қашықтан бақылау жүйесінде қолданылатын тәсілдер жиынтығы біртіндеп кеңейіп, қашықтықтан оқытудың әр түрлі формаларын қамтиды: вебинарлар, онлайн сауалнамалар, интерактивті дәрістер.

Қашықтан оқытуда студенттердің білім сапасын бақылаудың негізгі принциптері сақталуы қажет:

- қашықтықтан оқытудағы танымдық іс-әрекет субъективті фактордың минималды әсерімен бағалануы керек; объективтілік принципі;

- қашықтықтан оқытуда барлық білім алушылар үшін тең жағдайлар жасалуы тиіс;

- қашықтықтан оқыту технологияларын қолдана отырып бақылау мүмкіндігінше аз уақыт ішінде білімді тексеру үшін ұйымдастырулуы керек. Массалық және қысқа мерзімділік принципі.

Оқытудың осындай жаңа әдіс-тәсілдерін пайдалану мұғалімді табысқа жетелеп, білімін шыңдай түседі. Жас ұрпақтың жаңаша ойлануына, олардың біртұтас дүниетанымының

қалыптасуында әлемдік сапа деңгейіндегі білім, білік негіздерін меңгеруіне ықпал ететін жанаша білім мазмұнын құру жалпы білім беру жүйесіндегі өзекті мәселе. Бүгінгі орта білім беру ісіне қойылар талаптар қай кездегіден де күрделі маңызды. Өйткені бізді дамудың жаңа кезеңі күтіп тұр. Сол кезеңге лайық ұлттық санасы жаңғырған жаңа ұрпақ тәрбиелеу міндеті мойынымызда. Барлық кедергілерді жеңу табысқа талпыну өз қолымызда деп білеміз. «Оқусыз – білім жоқ, білімсіз күнің жоқ» деген халық даналығы ешқашан мәнін жоғалтпайды.

Әдебиет:

1. Е.С. Полат, Дистанционное обучение. – М.: Владос, 1998. - 328 с.

2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым Министрінің № 123 бұйрығы, қосымша 1, 1 сәуір 2020 ж. Пандемия кезеңінде білім беру ұйымдарында Covid-19 коронавирустық инфекциясының таралуына жол бермеу жөніндегі шараларды күшейту туралы (13.04.2020 өзгертулер)

3. И.П. Подласый, Педагогика. – М.: Владос – 2007.

4. Қазақстан және ТМД елдеріндегі білім беруді ақпараттандырудың IV Халықаралық форумының ғылыми мақалалар жинағы. – Б. 18-19; 38-39; 118-119; 460461.

И. АЙМЫРЗАҰЛЫ,
Маңғыстау энергетикалық
колледжінің
арнайы пән оқытушысы.
Ақтау қаласы

Тайм-менеджмент

Тайм-менеджмент сөзі XX ғасырдың 70-жылдарында пайда болды. Оның авторы — бизнесмен Дания Клаус Меллер. Ол оргайзердің бейнесі болған «Тайм-менеджер» блокнотын ұсынды.

Тайм-менеджмент негіздері пайда болған кезді айтуға қиын. Жеке уақытты бақылау әрекеттері Ежелгі Римде жасалғанын айтуға болады. Бірінші жазба көзі — Рим патриархтарының біріне арналған Луция Сенеки жазбалары. Ол уақытты жазбаша есепке алып, оның пайдаланылуын бақылауға, өз өмірін бағалауға ұсыныс жасады. Сенека таңертеңгісін бір күнгі іс жоспарын қағазға түсіріп, істерді жоспарлау қажеттігін көрсетті. Сондай-ақ, Рим философы уақытты барынша тиімді өткізу үшін басымдықтарды орналастырудың маңыздылығын атап өтті. Адамдар барлық жерде бірдей міндеттер мен сын-қатерлерге тап болғандықтан, уақытты ұғынумен айналысты.

Қазіргі заманғы тайм-менеджмент XVIII ғасырдың ортасында пайда болды және өнеркәсіптік революцияның дамуына ұштастырылған. Зауыттар мен фабрикалардың пайда болуымен және жаппай таралуымен адам еңбегі табиғи факторларға байланысты болды. Сондықтан жұмыс процестерін ұтымды ету мүмкіндігі пайда болды. Тайм-менеджменттің идеяларын көптеген көрнекті адамдардың өмірінен көруге болады. Мысалы, қайта өрлеу дәуірінде өмір сүрген итальяндық жазушы және ғалым Леон Баттиста Альберти өз жұмыстарында уақытты басқарудың

маңыздылығын көрсетті. Ол істерді ретке келтіру, сондай-ақ күнделікті жоспарлау қажеттігіне назар аударды. Өз дәуірінің «тайм-менеджерлердің» идеялық шабыттандырушысы Исаак Ньютон болды. Оларға ұсынылған идеялар көптеген замандастарды тәртіпке келтіру туралы ойлануға итермеледі.

«20:80» тайм-менеджментінің әлемге әйгілі қағидасын қалыптастырған итальяндық экономист Вильфредо Паретоны атап өтпесек болмайды. Оның пайымдауынша, кез келген мәселенің шешілуі 20% күш 80% нәтиже әкеледі деп атап өткен.

АҚШ-тың 34-президенті Дуайт Дэвид Эйзенхауэрдің «Эйзенхауэр матрицасы» деп аталатын басымдықтарды орналастырудың әдісін ойлап тапқан үлесі аз емес. Ол барлық істерді олардың маңыздылығы мен шұғылдығы бойынша бөлуді ұсынды. Мысалы, маңызды, шұғыл; маңызды, шұғыл емес; маңызды емес, шұғыл; маңызды емес, шұғыл емес. Істерді осы тәсілмен жіктеу ол уақытты ұтымды пайдалануды үйренеді.

«Өмір шапшаң. Тәуліктерде барлық уақыт бірдей болса да, бәрі оны тиімді пайдалана алмайды. Біреу спортпен шұғылданып, жұмыс істеп, өзін-өзі дамытуға және жақындарына уақыт бөлуге үлгереді. Ал біреу күні бойы жұмыс істеп ештеңеге де үлгірмейді.

Біз шын мәнінде барлығын үлгергіміз келеді. Тайм-менеджмент, уақытты басқару тәсілдері және оның

көмегімен оны пайдалану тиімділігін арттыруға мүмкіндігін береді.

Уақыт ұйымдастырудың көптеген түрлі жүйелері бар: қызметкерлерді жүктеу және жұмыс сағаттарын есептеу үшін бір амалдарды, жеке қажеттіліктер үшін — басқаларын пайдаланады. Тайм-менеджмент жұмыс міндеттерін орындауға үлгеріп қана қоймай, демалуға, спортқа және жақындарымен қарым-қатынас жасауға жеткілікті уақыт бөлуге көмектеседі.

Күнделікті жоспарлау өнімділікті арттыру және уақытты тиімді басқару үшін қажет. Мысалы, «6 П» ережесі: дұрыс алдын ала жоспарлау жаман көрсеткіштерді болдырмайды.

Ең бастысы, тайм-менеджменттің міндеті — басты істі уақытында анықтау. Басымдықтарды орналастыру әрбір міндетке өз маңыздылық деңгейін бере отырып, белгіленген істер тізімін тиімді басқаруға мүмкіндік береді.

Тайм-менеджер адамдардың психологиялық ерекшеліктерін, еңбек жағдайларын есепке алатын және тиімді жұмыс кестелерін ұсынатын адам. Ол адамда оның барлық жағын мүмкіндіктерін ашып, өзінің тиімділігін қалай арттыруға болатынын көрсете алады.

Клиентпен тайм-менеджердің қарым-қатынас процесі психологиялық кеңеске ұқсайды, онда ол адамды тыңдайды, уақытты қалай бөлуге, демалуға қанша уақыт бөлуге, басымдықтарды қалай қоюға болатынын жөнінде кеңестер береді.

Уақытты басқару тұжырымдамасы — уақытты түсіну және қабылдау тәсілі.

Тайм-менеджменттің тұжырым-

дамасы адамның өз уақытын басқаруды үйренуге көмектеседі. Бұл процестің құндылығын түсіну, сондай-ақ уақытты басқарудың негізгі принциптерін түсіну. Уақытты басқару әдістері-нақты тапсырманы шешуге көмектесетін іс-әрекеттердің белгілі бір реттілігі.

Басшылықтың жұмысты дұрыс ұйымдастырмауы немесе қызметті сауатсыз ұйымдастыруы компания қызметкерлерінің уақыт тапшылығын сезінуіне әкеледі. Бұл жұмыстың тиімділігіне және жалпы кәсіпорынның табыстылығына әсер етеді.

Кәсіпорын жұмысының тиімділігін жақсарту үшін қызметкерлерді жұмыс жоспарын құруды үйрету қажет. Жоспар жасаған кезде уақыттың 60%-ын негізгі міндеттерге, 20%-ын күтпеген және 20%-ын кездейсоқ істерге бөлу қажет. Ең бастысы, ұжымды жүйелі түрде бір күнге жоспар жасауға үйрету.

Басқарудағы тайм-менеджменттің тиімділігі қызметкерлердің жоспарлауға, басымдықтарды орналастыруға, тапсырмаларды орындауға арналған уақытты бақылауға, сондай-ақ тапсырмаларды орындаудың дұрыс кезектілігіне байланысты.

Осы міндеттерді шешу үшін тайм — менеджмент бойынша сарапшыны шақыруға немесе сіздің кәсіпорыныңыздың менеджерін оқытуға болады, ол өзі қызметкерлерге тапсырмалар беріп, олардың жұмысының тиімділігін бақылайды. Менеджер негізгі және бірнеше қосалқы тапсырмаларды беруі тиіс. Күн соңында қызметкер атқарылған жұмыс туралы есеп береді. Тайм-менеджменттің негізгі ережесі-мақсатты дұрыс қою. Егер сіз өз мақсаттары-

ңызды нақты анықтауды, сондай-ақ қандай міндеттерді екінші дәрежелі анықтауды үйренсеңіз, онда сіз көп уақытты үнемдейсіз.

Жоспарлаудың негізгі әдістері. Қысқаша сипаттамасы

1. ABC жоспарлау ең алдымен аса маңызды істерді (А әрпімен), содан кейін В және С орындау қажеттігіне негізделеді.

А санатындағы істер — ең маңызды. Олар барлық істердің 15% құрайды және 65% нәтиже әкеледі. Барлық істердің 20%-ын құрайтын және 20% нәтижелер әкелетін маңызды істер. С санаты — бұл ең маңыздысы, олар 65% құрайды және 15% нәтиже береді.

2. Парето ережесі немесе «80 де 20» принципі. Бұл қағида кез келген күнделікті қызметке қолданылады. Сіз бір күнде жасайтын істердің 80% сізге 20% қажетті нәтиже береді. Ал жоспарланған маңызды істердің 20%-ы сізді 80%-ға жақындатады.

Мысалы: адамдардың 20%-ы капиталдың 80%-ын иеленсе, адамдардың 80%-ы капиталдың 20%-ын иеленеді. Клиенттердің 20%-ы 80%-ға пайда береді, ал 80%-ы 20%-ға пайда береді.

3. Хронометраж — бұл әдіс сіздің барлық іс-әрекеттеріңізді мұқият жазу керек және оларға қанша уақыт жұмсағаныңызды көрсетеді. Бұл сіздің уақытыңыз қайда және не үшін кететінін және сіздің кестеңізді қалай түзету керектігін түсінуге көмектеседі.

4. Тапсырмалар тізімін құру-уақыт пен істі жоспарлауға мүмкіндік беретін жоспарлаудың ең қарапайым әдісі.

Тайм-менеджмент принциптері:

- Барлық жоспарлау әдістерін

көру және ең қолайлысын тандау;

- Жазбаларды жүргізу;

- Барлығына үлгеруге тырыспаңыз. Алдымен ең маңызды және басым істерді жасаңыз;

- Күн сайын жоспарлаңыз. Сондай-ақ, аптасына қосымша жоспар жасаңыз;

- Әрқашан қалам мен блокнотты пайдаланыңыз;

- Күнделік бастаңыз, ол сізді ынталандырады және сізді дұрыс жолда екенін көрсетеді;

- «Жоқ» деп айтуды үйреніңіз. Бұл қажетсіз адамдармен қарым-қатынасты, қажетсіз істермен айналысуды болдырмауға көмектеседі;

- Бір іс жасамас бұрын, бұл қаншалықты шұғыл, маңызды және бұл әрекет сізді мақсатқа қалай жақындататынын ойлаңыз;

- Уақытыңызды жіберіп алатын әдеттеріңізді, іс-қимылыңызды талдаңыз;

- Хронометраж арқылы сіз әрекеттеріңізді бақылай аласыз;

- Басқаның жұмысын орындамаңыз;

- Басқалардың мақсаттарына жету үшін құрал болмаңыз;

- Мақсатыңызға зейін қойыңыз;

- Өзін-өзі жетілдіруге уақыт бөліңіз.

Н.О. МАКАШЕВА,

магистр, лектор.

Г.М. ҒАНИ,

магистр, лектор.

Д.Б. САРСЕНБИЕВА

фармация факультетінің 4-курс студенті.

С.Ж. Асфендияров атындағы

Қазақ ұлттық медицина

университеті.

Алматы қаласы

Қашықтықтан білім беруге арналған технологиялар

Қашықтықтан оқыту оқытудың жаңа нысаны ретінде және тиісінше білім берудің жаңа нысаны ретінде біздің елімізде белсенді түрде қалыптасып, дамып келеді. Оның мақсаты оқушыларға өзгеріп жатқан әлеуметтік-экономикалық жағдайларға бейімделуге және әлемдік және ұлттық мәдениеттер жүйесінде сәтті интеграциялануға мүмкіндік беретін әмбебап білім беру элементтерін беру. Бұл оқыту оқушының өзгеретін қажеттіліктерін тез және икемді үйлестіруге мүмкіндік беретін заманауи ақпараттық технологиялар негізінде жасалады.

Қашықтықтан оқыту дегеніміз заманауи ақпараттық технологиялар мен электрондық пошта, теледидар және Интернет сияқты телекоммуникация жүйелері арқылы оқу орнына бармай-ақ білім беру қызметтерін алу.

ҚО-ды ұйымдастырудың теориялық негіздері

Қашықтықтан оқыту-оқытушы мен оқушы арасындағы тікелей байланыссыз қашықтықтан оқытуды жүзеге асыруға мүмкіндік беретін заманауи ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды пайдалануға негізделген оқыту процесін ұйымдастыру тәсілі. Қашықтықтан оқыту технологиясы материалды меңгеруді оқыту және бақылау on-line және off-line технологияларын пайдалана отырып,

Интернет компьютерлік желісінің көмегімен жүзеге асырылады [1].

Қазіргі уақытта ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың заманауи талаптарға сай дамуы білімді бағалау және пайдалану жүйесін уақытылы өзгертіп отыруды талап етеді. Осыған байланысты оқытуда қолданылатын әдіс-тәсілдер, әдістемелер, технологиялар білім беру талаптарына байланысты жаңартылып отырады. Сапалы терең білімді меңгеруге талпынған өскелең ұрпақтың жеткілікті дәрежеде сандық сауаттылығы бар, себебі олар өмір жағдайлары барысында жаңа технологияның барлық мүмкіндіктерін пайдаланады. Сол мүмкіндіктерді нәтижелі қолдану мұғалімнің біліктілігіне, біліміне, тәжірибесіне байланысты [2].

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев ағымдағы жылдың 16 наурызынан бастап Қазақстан Республикасы халқының қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында елімізде төтенше жағдай енгізген болатын. Осыған байланысты еліміздегі барлық білім ошақтары қашықтықтан білім алу-да.

Алдымен «қашықтықтан оқыту» деген ұғымға тоқталатын болсам, қашықтықтан оқыту — адамның білім алуға және ақпарат алуға деген құқықтарын іске асыратын үздіксіз білім беру жүйесі нысандарының бірі

ретінде мамандардың негізгі қызметін атқара жүріп білімін, біліктілігін арттыруға мүмкіндік береді

Қашықтықтан оқытуды ұйымдастырудың 3 түрлі формасы бар: онлайн (синхрондық), оффлайн (асинхрондық) және кең таралған үшінші түрі вебинар.

Онлайн режимдегі оқыту дегеніміз — Интернет ресурстарының көмегімен ағымдағы уақытта белгілі бір қашықтықта мұғалім экранын көру арқылы оқытуды ұйымдастыру формасы.

Оффлайн режимдегі оқыту дегеніміз — Интернет ресурстарының көмегімен (электрондық пошта) мұғалім мен оқушы арасындағы ақпарат алмасуды қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін оқытудың формасы.

Вебинар дегеніміз — Интернет желілерінің көмегімен семинарлар мен тренинтер өткізу формасы.

Осы технология бойынша оқытуды ұйымдастырып, бүкіләлемдік желі көмегімен барлық компьютерлерді бір желіге біріктіріп сабақ өтуші тұлғаны *тьютор* деп атаймыз [3].

Қашықтықтан білім беруге арналған интернет технология түрлері

Мен балаларды оқытуға арналған ең сәтті және сенімді 6 платформаны таңдадым. Және оларды біздің мектептер мен білім алушылар үшін сенімділік пен қолжетімділікті арттыру дәрежесі бойынша орналастырды.

1. Skype — онлайн-оқытуды ұйымдастыруға арналған ең танымал платформа. Интернет — білім беру саласындағы мұғалімдерге арналған көптеген біліктілікті арттыру курс-

тары Skype платформасын дамытуға негізделген. Бұл интернет-технологияның нұсқасы арқылы сіз әңгімелесушіні шақырып, онымен сізді қызықтыратын тақырып бойынша сөйлесесіз. Экранда сіз алдын-ала дайындалған материалдарды көрсете аласыз және жұмыс үстелінде көрсете аласыз;

2. Zoom-жоғарыда сипатталған платформаның аналогы, бұл технология бастапқыда бірнеше қатысушыларға жасалған. Нұсқа 100 адамға арналған қатысушылар үшін тегін, тек уақыт бойынша бейне таратылымдардың шегі — 40 минут. Бірақ бұл шектеуді ақылы нұсқаны сатып алу арқылы алып тастауға болады, бұл міндетті емес;

3. EDPuzzle — бұл бейнелерді өңдеуге, дауыстық түсініктемелер мен өтілген материалға қатысты сұрақтарды қосуға мүмкіндік беретін бейне оқулықтарын құруға арналған онлайн технология. Бұл технологияның ерекшелігі оқушылардың барлық әрекетін көре аласыз.

4. Егер сіз қашықтықтан сыныппен байланысудың жаңа тәсілдерін іздесеңіз және оқушыларыңыздың қызығушылығын арттырғыңыз келсе, сонымен бірге олармен кері байланыс орнатқыңыз келсе, онда бұл қызмет платформа сіздің назарыңызды аударады. Flipgrid — бұл студенттер мен оқытушыларға 15-тен 90 секундқа дейінгі видео-жауаптарды жазуға мүмкіндік беретін, қолдануға ыңғайлы бейне жарнамалық платформа. Сіздің компьютерге немесе мобильді құрылғыларды қолданып отырып бейне түсіре аласыздар.

Flipgrid-тің білім беру мүмкіндіктері қандай?

- Біз тақырыпты оқып жатырмыз. Сыныпта алынған дағдыларды бекіту үшін барлық оқушылар сөйлей алмайды. Бұл тақырып үшін бұл өте маңызды. Үйде студенттер зерттелетін тақырып бойынша бейне хабарлама жаза алады.

- Студенттер өз өмірлерінде ғылыми заңдардың қолданылуын бейнелейтін көптеген мысалдарды таба алады, шағын видео түсіреді. Табиғи құбылыстар, ғимараттарды салудағы математикалық заңдылықтарды, механизмдер жұмысындағы физикалық заңдылықтарды және т.б.

- Оқушылар оқыған кітабы туралы, белгілі бір әдеби қаһарман немесе тарихи тұлға туралы өз пікірлерін айта алады. Біз мұны бір тақырыпқа жинақтаған кезде әртүрлі пікірлер мен шешімдерге қол жеткізе аламыз.

- Біз бір тақырып бойынша қысқа бейнелердің үлкен палитрасын жинасақ жақсы болады. Оқушылар жобаларды салыстыра алады, бір-бірінен сабақ алады.

- Мұғалімнің нұсқауы бойынша оқушылар сол тапсырма бойынша жұмыс істейді және өздерінің бейне хабарламаларын жариялайды.

- Бүкіл сыныпқа немесе жекелеген оқушыларға жетіспейтін тақырыптарды зерттеуге арналған кездесу бөлмелерін орнатуға болады.

5. Google classroom — бұл біздің ТОП-тың көшбасшысы, ол ақсыз әрі жақсы жасалған. Осы аттас компанияның бұл өнімі мектептер үшін арнайы жасалған. Сіз әр түрлі сабақтарды, сауалнама нұсқаларын

және тапсырмаларды ұйымдастыра аласыз. Кез келген бастаушы қолданушы оны түсіне алады.

6. Республикада өткен жылдың соңында өткен оқудың керемет баламасы пайда болды. Онлайн Мектеп платформасын жасаушылардың айтуы бойынша басты міндеті — материалды жақсы игеру үшін студентке интерактивті түрде ұсынылатын ең жақсы материалды ұсыну. Сонымен бірге, осы жылы студенттерге нақты сыйлықтар мен құрметті ескерткіштер мен кубоктарға айырбастауға болатын виртуалды бонустар алуға мүмкіндік беретін ойын процесінің элементтерін — оқыту техникасын енгізу жоспарлануда.

3,5 миллионға дейін қолданушы жаңа оқу жылында бір мезгілде қазақстандық Online Мектеп білім беру платформасына қатыса алады. Бұл платформаның серверлері осы жүктеме үшін жасалған.

Online Мектеп порталын қазақстандық компания 2020 жылдың наурызында жасаған. Өткен оқу жылының төртінші тоқсанында балалар осы платформаның функционалдығын қолдана отырып, онлайн-бағдарламаларды оқып үйренді. Online Мектеп bilimland.kz веб-сайтының ішінде орналасқан және мектеп бағдарламасының барлық пәндері бойынша кешенді білім беру үшін қолданылады. Online Мектеп платформаның құралдарын қолданып, видео оқулықты көру мүмкіндігін камтиды. Қаралған сабақтан кейін сіз өзіңіздің біліміңізді іс жүзінде бекітіп, алған біліміңізге сәйкес балл ала аласыз және мұның бәрі плат-

форманың функционалдығы шеңберінде. Online Мектеп-тегі әр сабақ адаптивті оқыту алгоритміне сәйкес жасалады және 3 деңгейден және 9 тапсырма деңгейінен тұрады. Егер жасөспірім материалды толық игермеген болса, сабаққа оралып, оны жазбада қайта қарауға болады. Онлайн мектепте жақсы ұйымдастырылған бейне байланыс мұғалімге тікелей сұрақтар қоюға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, сіз мұғалімге ыңғайлы чат арқылы сұрақтар қоя аласыз.

Қорыта келгенде, қашықтықтан білім беру өте ыңғайлы және пайдалы нәрсе. Бұл болашақ біліміне жасалған қадам екені сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Теория и практика дистанционного обучения / Под ред. Е.С. Полат. — М., «Академия», 2004.
2. Достоинства и недостатки дистанционного обучения // «Образование: путь к успеху». - Уфа. 2010.
3. «Ақпараттық технология және қашықтықтан оқыту» Мұхамбетжанова С.Т. п.ғ.к., ББЖКБАРИ.
4. Пазылова Г. Қашықтықтан оқыту. Қазақстан мектебі. 2005.

А. ОТЫЗБАЕВА,

Маңғыстау энергетикалық

колледжінің арнайы пән

оқытушысы.

Ақтау қаласы

Кәсіптік білім берудегі жаңашылдықтың маңызы және оның өзектілігі

Қазіргі жаһандану заманында білім беру жүйесі өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болуда. Болашақ мамандарға сұранысқа сәйкес бәсекеге қабілетті болу үшін профессорлық оқытушылар қауымының индустриялық-инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-экономикалық негіздерін меңгеруі маңызды мәселелердің бірі. Сондықтан да техникалық және кәсіптік білім беру орындарында оқытудың озық техно-

логияларын меңгермейінше бәсекеге қабілетті, жан-жақты маман дайындау мүмкін емес. Жаңа технологияны меңгеру оқушының интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және де басқа көптеген адами келбетінің қалыптасуына көп әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі. Елбасымыз Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына арналған жолдауында «Біздің жас мемлекетіміз өсіп-жетіліп, кемелденеді,

біздің балаларымыз бен немерелеріміз онымен бірге ер жетеді. Олар өз ұрпағының жауапты да жігерлі, білім өрісі биік, денсаулықтары мықты өкілдері болады», - деп айтқанындай, болашақ интеллектуалды жас мамандардың болуына ықпал етіп, адамзат қоғамын алға апаратын күш тек білімде ғана.

Бүгінгі таңда білім берудің ұлттық жүйесі өте маңызды, қарқынды өзгерістердің сатысында тұр. Қазіргі кезде қоғам дарынды, қабілетті адамдарды қажет етеді. Сондықтан да қазіргі уақытта мамандық атаулының барлығы дерлік бейімділікті, ептілікті, ерекше ой қызметін ғана емес, білім беру мекемелердің ұжымынан үлкен жауапкершілікті, қызу белсенділікті талап етеді. Осыған орай жаңа инновациялық оқыту технологиясы кәсіптік қызметтің ерекше түрі болып табылады. Инновациялық оқыту технологиясын меңгеру үшін педагогикалық аса зор тәжірибені жұмылдыру қажет. Шындығында да әрбір педагог жаңа инновациялық технологияны меңгеру барысында өзін-өзі дамытады және өзін-өзі калыптастырады. ХХІ ғасырда болашақ мамандарды даярлау, олардың кәсіби бейімделуін калыптастыру мәселелері — кезек күттірмейтін өзекті қоғам талабы.

Қазіргі заман педагогтерінің негізгі мақсаты — білім алушылардың білімін сапалы ету, оның толыққанды жеке тұлға болып қалыптасуына мүмкіндік жасау. Осыған орай, соңғы кезде оқытудың әр түрлі педагогикалық технологиялары қолданылуда.

Үздіксіз жаңалық енгізу білім беру мекемелерінің, соның ішінде техни-

калық және кәсіптік білім беретін мекемелер жұмысының дамуының ең басты факторы болып отыр және білім сапасын және пәрменділігін арттыру мәселесі оқу үрдісіне оқытудың жаңа технологияларын тереңдете ендіру жолымен шешіле алатындығы сөзсіз және бұл ретте тұтас алғанда білім берудің сапасы мүлде көтеріліп, шығармашылықты жеке тұлғаны дамытудың жоғары деңгейіне қол жеткізу қамтамасыз етіледі.

Білім сапасы оқытушының шеберлігіне байланысты. Оқытушы шеберлігі қойылған педагогикалық мақсатқа және бағдарламаға сай қажетті мазмұнды тандап алуда және де тиімді әдістер мен құралдарды пайдалана білуінде.

Жаңа технологияларды енгізу кезінде оқытушының технологиялық құзырлығының жоғары деңгейін қамтамасыз ету үшін оқытушы білуі керек:

- о жаңа технологиялар көмегімен шешілетін мәселелерді;
- о жаңа технологияны қолдану арқылы алынатын нәтижелерді;
- о жаңа технология мәнін, алынатын нәтижелердің теориялық негізін;
- о жаңа технологияда оқытушы қолданатын әдіс-тәсілдерді;
- о студенттерді жаңа технологияда жұмыс істеуге үйрету әдісін, оқытушы істей алуы керек;
- о қандай да бір технология үшін оқу бағдарламасының түрлендірілген нұсқаларын құрастыруды;
- о студенттерге арналған өзіндік тапсырмаларды құрастыруды;
- о студенттер үшін деңгейлік тапсырмалар жасау;

о тестілік бақылау тапсырмаларын дайындау;

о компьютерлік бақылау үшін тапсырмалар дайындау.

Оқытушы дұрыс ұйымдастыруы қажет:

о жаңа технологияда пайдаланатын жәкелеген әдістер мен тәсілдерді қолдануды;

о түрлі типтегі сабақтарды өткізуді;

о өткізілген сабақтарға талдау жасау, жіберілген кемшіліктердің себептерін анықтауды;

о жаңа технологияда қолданылатын оқу әрекеттерінің әдістерін студенттерге үйретуді;

о педагогикалық диагностика-ның қарапайым әдістерін қолдана отырып, жаңа технологияны пайдалану тиімділігін бағалауды.

Педагогикалық қызметті осылайша ұйымдастыру — жаңаша оқытуға жеткізетін жол. Сонымен, білім сапасын арттырудағы колледждің оқу үрдісіне жаңа педагогикалық технологияларды ендіруді жүзеге асыруда төмендегі жайттарды ұмытпау керек деп тұжырым жасауға болады:

1. Ең алдымен оқу орнының үрдісін технологияландыруда таңдап алынған мәселенің жағдайын тереңдеп зерттеу:

о бітірушілердің біліктілік сипаттамасы негізінде студенттердің кәсіби әрекетке дайындық деңгейіне терең талдау;

о курстық, дипломдық жұмыстарына, мемлекеттік емтихандар қорытындыларына талдау жүргізу;

о бітірушілердің даярлық дең-

гейіне біліктілік, мөлшерлік талаптарды зерттеу және талдау;

о оқу орнының нақты мамандық бойынша білім беру бағдарламаларына, олардың біліктілік, мөлшерлік талаптарға сәйкестік тұрғысынан талдау жасау:

о квалификациялық мінездеме талаптарының сабақтардың мазмұнында, өндірістік тәжірибе жинақтаудың барлық түрлерінің мазмұнында, қорытынды мемлекеттік аттестациялау сұрақтары мен тапсырмаларында көрініс табуы;

о осы талаптардың оқу пәндері мен тәжірибе жинақтаудың түрлері арасында бөлінуі;

о студенттерді кәсіби әрекетке дайындаудың әдістемелік және оқу-материалдық қамтамасыз етілуіне талдау.

2. Ендірілетін технологияның теориясы мен әдістемесін зерттеу:

о жаңа педагогикалық технологиялар бойынша әдебиеттерді талдау, бұл ұсынылатын әдебиеттер бойынша ақпараттық тізімдерді жасауды, әдебиеттерді жинақтауды, түрлі көрмелер ұйымдастырып, оқытушылар біліктілігін арттыру жүйесінде талдауды қажет етеді;

о басқа оқу орындарының, салалық құрылымдардың оқу үрдісіне жаңа технологияларды ендіру тәжірибесімен танысу;

о берілген бағыттағы өз тәжірибесін пәндік циклдік комиссиясы жаңа педагогикалық технологияларды оқу үрдісіне енгізуге шешім қабылдап, педагогикалық ұжым алдында перспективаға мақсат-міндеттер қоя отырып, педагогикалық

кеңесте жаңашылдықтың мәнін түсіндіріп, оны жүзеге асыру жолдарын жобалау;

о тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың жоспарын құрастыру.

3. Тәжірибелік-эксперименттік жұмыстарды ұйымдастыру.

Жаңа педагогикалық технологияларды меңгеруге оқытушыларды жалпы ынталандырумен қатар оқу орнында тәжірибелі, белсенді, бастамашыл, ендірілетін технологияның мәні мен мазмұнын түсінген 8-12 оқытушылардан тұратын тәжірибелік-эксперименттік топ құрған жөн.

Оларға барлық оқытушыларға жаңа технологияны меңгеруге көмек көрсету қызметі, өз тәжірибесін демонстрациялау және талдау жасау, нәтижелерін эксперименттік түрде тексеру міндеттері жүктеледі.

Сонымен бірге оларға оқу жоспарлары мен оқу бағдарламаларын қайта жасау, толықтырулар енгізуді қамтитын оқытушылардың жаңа технологияның ғылыми-әдістемеліктің қамтамасыз етілуіне көмектесу міндеті де қойылады.

4. Жаңа педагогикалық технологияға негізделген оқу бағдарламалық базаны қамтамасыз ету. Нақты бір мамандықтар бойынша біліктілік сипаттамасының талаптарына жасалған талдау негізінде оқу бағдарламаларына түзетулер, толықтырулар енгізу.

5. Жаңа педагогикалық технологияларды ендірудің материалдық-техникалық базасын құру.

Жаңа педагогикалық технологиялардың қолдану тиімділігін арттыруда осы көрсетілген бағыттардың

құрылымдық мазмұнын іске асыру, сапалы жүргізу нәтижелікке бағдарланған жұмыс болып табылады.

Қорыта айтқанда, оқытудың озық технологиялары мен инновациялық әдістердің қай түрін алсақ та, олардың тиімділігі тек қана оқытушының шеберлігімен және осы шеберлікті шыңдай түскендігімен ғана шын күшіне ие бола алады. Сондықтан білім алушылардың ынтасын арттыруға арналған әдістемелік құралдардың жүйесі мен амалдары әр оқытушыдан оларды терең игеруін, іске асыруын және оған сай болатын іскерлікті талап етеді.

Жаңалықтарды меңгеру оқытушының зейін-зерделік, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген ұстаздық келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін жүйелі ұйымдастыруына көмектеседі.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Бұзаубақова К.Ж. Жаңа педагогикалық технология. — Алматы, 2004.
2. Сарбасова Қ.А. Инновациялық технологиялар. — Алматы, 2006.
3. Қараев Ж.А. Жетілдірген педагогикалық жүйені жобалаудың дидактикалық шарттары // Ізденіс. — Алматы, 2004. №2.

Орынгул Жылкыбековна
КИРЛЕШОВА,

Маңғыстау энергетикалық
колледжінің Экономика пәндерінің
оқытушысы.
Ақтау қаласы

Осы күндегі еңбекті ынталандыру (мотивация) мәселесі

Қазіргі уақытта кез келген ұйымның ең маңызды ресурсы — оның қызметкерлері. Қызметкерлер еңбегінің тиімділігі — ұйымның табысына тікелей әсер етеді. Мысалға, менеджерлердің міндеті — персоналдың мүмкіндіктерін барынша тиімді пайдалану болып табылады. Басшылардың шешімдері қаншалықты күшті болса да, олардың әсері тек компания қызметкерлері сол шешімдерді сәтті түрде жүзеге асырған кезде ғана сезілуі мүмкін. Ал, кез-келген істің сәтті жүзеге асуы, тек қызметкерлердің сол іске деген ынтасына байланысты.

Бүгінгі таңда еңбекті ынталандырудың оңтайлы жүйесін құру немесе қызметкерлердің ынтасын ұйымның қаржылай жағдайына еш кесірін тигізбей арттыру — үлкен сұрақ астында. Еңбекті ынталандыру жүйесін құру үшін барынша қолайлы компаниялар, адамды, оны қандай да бір әрекеттерге итермелейтін әртүрлі себептердің бар екенін ескеру қажет. Бұл үдерісті басқару өте қиын, өйткені құндылықтар мен уәждердің иерархиясы әрқилы. Бұл жағдайда басшының негізгі міндеті — жұмыс жасаушы персоналмен жақсы қарым-қатынас жасай отырып, әрбір қызметкердің бейімділігі мен уәждерін анықтау және әрбір адамға оның тамаша жұмысы оның армандары мен жоспарларын орындауға әкелуі мүмкін екенін көрсету болып табылады.

Мотивацияны арттыратын неғұрлым кең таралған факторлар: мате-

риалдық сыйақы, кәсіби даму және компания ұсынатын мүмкіндіктер.

Еңбек тиімділігі мен сапасын ынталандырудың егжей-тегжейлі әзірленген жүйесі — еңбек әлеуетін жұмылдыруға, қызметкерлердің жеке нәтижелерінің өсуіне, шығармашылық әлеуеттің көрінуіне, олардың құзыреттілік деңгейін арттыруға қажетті мүдделілігін құруға мүмкіндік береді.

Еңбек мотивациясының ерекшеліктерін айқындау және оны бағалау — персоналмен жұмыс істеудің маңызды факторы болып табылады, өйткені еңбек белсенділігін ынталандырудың барабар тандалған әдістері еңбек мотивациясын басқарудың қосымша мүмкіндіктерін, сондай-ақ адам факторына әсер ету және ықпал ету тетіктерін ашады.

Қазақстан Республикасында еңбекті ынталандыру жүйесін жетілдіру қажет. Әлеуметтік бағдарланған нарықтық экономикаға көшу жағдайында — еңбекті ынталандыру еңбек тиімділігі мен өнімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға, әрбір қызметкер мен ұжымның еңбегін пайданысына, сапасына және нәтижелеріне тікелей тәуелді ынталандыруға бағытталуы тиіс.

«Қазақстан Республикасының бәсекеге қабілетті 30 елдің қатарынан нық орын алу жөніндегі стратегиялық міндеттің орындалуы үшін әлемдік экономиканың өсімінен тұрақты түрде асып отыратын экономикалық даму қажет. Еліміздің жоғары деңгейде өзіндік жолы бар

• мемлекет ретінде танылуы, оның
• әлеуметтік-экономикалық үстемелеп дамуы, халықтың әл-ауқатын, тұрмыс жағдайын жақсартудың негізі болып табылады. Бұл үшін қаржылық және әлеуметтік тұрақтылықты сақтай отырып шаруашылық жүргізудің қолайлы жолдарын табу қажет, халықаралық еңбек бөлінісіне, ел экономикасының өсуіне тиімді жағдай орната отырып, белсене қатысу керек».

• Экономикалық өсуді жеделдетудің және өндірістің тиімділігін арттырудың басты факторы — жоғары өнімді еңбекке тартымдылық жасау, белсенді еңбекке экономикалық жағынан ынталандыру. Қазақстанда өткізіліп жатырған әлеуметтік-экономикалық өзгерістер әлеуметтік бағытталған нарықтық экономиканы қалыптастыруға бағытталған. Бұл саладағы басымды мақсаттардың қатарында отандық экономиканың тиімділігін көтеру арқылы жұмысшылардың өмір сүру сапасын көтеру, лайықты еңбекке адам құқығын қамтамасыз ету. Ұйым персоналын басқару саласында аталған мақсаттарды іске асыру үшін жұмысшыны тиімді, әрі жоғары өнімді еңбекке ынталандыратын стимулдарды қалыптастыру және дамыту негізінде еңбек қызметін ынталандыруды күшейту керек.

• «Персоналдың еңбек қызметін ынталандыру жүйесінің тиімділігінен әрбір жұмысшының еңбек, әлеуметтік, шығармашылық белсенділігі тәуелді болады, және ол ұйымның бүкіл өндірістік-шаруашылық қызметінің нәтижелеріне оң әсерін тигізеді».

• «Нарықтық экономика жағдайында елімізде кез келген өндірістің

• әлеуметтік-экономикалық тиімділігін жоғарылатуға мүмкіндік беретін персоналды басқарудың қазіргі кездегі түрлері мен әдістерін тәжірибеде пайдалану мәселелері ерекше мәнге ие болып отыр».

• Жұмыскерлерді жоғары өнімді еңбекке құлшындыратын мотивтер мен ынталандырмалардың тиімді жүйесін қалыптастыру, еңбекті жоғары бағалау, жалпы адам факторына байланысты проблемалардың шешілуі — мемлекет алдындағы аса маңызды экономикалық және әлеуметтік мәселелердің бірі болуы керек. «Өндірістің пәрменділігіне мотивтер мен ынталандырмалардың тиімді жүйесіне қол жеткізуде мына талаптардың бірінші кезекте орындалуы қажет: бір жағынан, постиндустриалық қоғамның жұмыскерге қоятын міндеттеріне байланысты біліктілік пен кәсібилікке талапты күшейту, ал екінші жағынан, «еңбек» деген ұғымның құнсыздануы және еңбек бағасының төмендеу барысын жеңу».

• «Еңбекті ынталандыру жүйесін жетілдірудің басым бағыттары:

• - қызметкерлердің материалдық және материалдық емес сыйақыларының схемаларын әзірлеу және жетілдіру;

• - персоналдың кәсіби деңгейін жақсарту: қызметкерлерді оқыту, қайта даярлау және біліктілігін арттыру;

• - жалдаушылар мен жалдамалы қызметкерлердің мүдделерін қамтамасыз етуге, экономикалық және әлеуметтік тиімділікке қол жеткізу, қызметкерлердің басқаруға қатысуы үшін жағдай жасауға қабілетті әлеуметтік-еңбек қатынастарын реттеудің негізгі тетіктерінің бірі ретінде

әлеуметтік әріптестікті дамыту және жетілдіру».

Жұмысшылардың барлық санаттары үшін еңбекке ынталандыру жүйесін енгізу, ең алдымен, еңбекке ақы төлеуді ұйымдастыруды жетілдіруді, қызметкердің еңбекақысының оның еңбек нәтижелерімен тәуелділігін белгілеуге және жалақының тарифтік бөлігін реттеу жолымен осы тәуелділікті іске асыру технологияларын жасауға мүмкіндік беретін жалақының тиімді нысандары мен жүйелерін таңдауды көздейді. Қазіргі кезеңде еңбекке ақы төлеудің тарифтік жүйелерімен қатар ұжымдық табысты бөлудің әр түрлі әдістеріне негізделген еңбекке ақы төлеудің дәстүрлі емес жүйелері кең таралуға тиіс. Олардың ішінде:

- еңбек рейтингі бойынша төлем (әрбір қызметкердің жалақысы белгілі бір коэффициенттер жиынтығының көмегімен есептеледі: жұмыс істеушінің білім деңгейі, оның еңбек өтілі, атқаратын лауазымы, жұмыс істеген уақыты немесе жоспарлы тапсырмаларды орындау пайызы);

- «пайдаға қатысу» (алдын ала белгіленген пайданың үлесі есебінен сыйлықақы қорын қалыптастыру, одан қызметкерлер орындаушының жеке және еңбек сипаттамаларын ескере отырып, әрбір қызметкердің еңбекақысына барабар тұрақты төлемдер алады)».

Еңбекке ақы төлеудің жаңа жүйелерімен қатар ұйымдағы әлеуметтік саясаттың жаңа тұжырымдамасы ретінде әлеуметтік пакеттерді енгізу маңызды рөлге ие болуға тиіс. Жалдаушы өз қызметкеріне белгілі бір сомаға (жеке әлеуметтік бюджет) пайдадан және жалақы қорынан тепе-тең негізде әлеуметтік жеңілдік-

тердің кейбір жиынтығын беруі тиіс.

Әлеуметтік пакет құрылымында ұйым қызметкерлерінің барлық санаттары үшін мынадай әлеуметтік төлемдер топтарын бөлу қажет:

- тұрақты емес төлемдер (сыйақы төленетін жыл ішіндегі жұмыс нәтижелері бойынша, «он үшінші жалақы», сыйақы, қосымша ақы, мерекелік сыйлық);

- өндірістік жарақат алған жағдайда төлемдер, отбасылық жәрдемақылар мен үстемеақылар, демалыспен ойын-сауық үшін тегін қызметтер;

- өзара көмек кассаларына төлемдер, сақтандыру компаниялары;

- заттай төлемдер (Тұрғын үй және коммуналдық қызметтерге, тамақтануға, киімге ақы төлеу; ұйым қызметкерлеріне олар өндіретін өнімдерді төмендетілген құны бойынша сату);

- көлік үстемелері;

- үздіксіз кәсіби дайындыққа арналған шығыстар;

- медициналық сақтандыру, өмірді және мүлікті сақтандыру.

Бұл төлемдердің бір бөлігі өнімнің өзіндік құнына қосылады, екіншісі пайдадан төленеді не өнімді өндіру және сату жөніндегі шығындарға кіреді. «Әлеуметтік пакетке шығындар қызметкерге ақшалай өтемақы сомасының 15-30%-ын құрауы тиіс. Бірақ бұл арақатынас нақты ұйымның шынайылығына және есептеу тәсіліне байланысты өзгеруі мүмкін».

Ұйымдағы жетекші мамандардың жағдайын өзгертуге, олардың еңбегін қоғамдық мойындауға, еңбекке қатысты неғұрлым белсенді қызметкерлердің кәсіби және моральдық беделін арттыруға бағытталған ма-

териалдық емес ынталандыруды барынша қолданған жөн. Осы мақсатта дипломдармен және грамоталармен марапаттауды кеңінен қолдану, фотосуреттерді «Құрмет тақтасы»-на ілу, жетістіктері туралы бұқаралық ақпарат құралдарында хабарлау, «Қорытынды бойынша үздік» және т. б. атағын беру қажет.

«Шетелдік елдердің тәжірибесін ескере отырып, басшы қызметкерлердің еңбегін ынталандырудың арнайы бағдарламаларын — ұзақ мерзімді мақсаттарға қол жеткізгені үшін көтермелеу бағдарламаларын әзірлеу және Отандық практикаға енгізу қажет».

Жоғары буын басшылары үшін әлеуметтік пакеттің рөлін ескере отырып, оның құрамын кеңейту қажет. Әлеуметтік пакеттің негізгі элементтері медициналық сақтандыру, кәсіптік оқыту мүмкіндігі, ұялы байланысқа ақы төлеу, қызметтік көлікті беру және тегін тамақтандыру, кредит беру, кепілгерлік, зейнетақылық сақтандыру бағдарламаларын енгізу болуы тиіс. Неғұрлым кең таралған материалдық емес ынталандырулардың арасында басшының кәсібилігін мойындауды, сенім мен өкілеттілікті беру, мансаптағы ұзақ мерзімді перспективаларды, оқытуды, корпоративтік мәдениетті пайдалану қажет. «Елдегі трансформациялық өзгерістердің қазіргі кезеңінде еңбекті ынталандырудың барлық жүйесін іске қосу маңызды болып табылады. Бұл ретте жеке, сондай-ақ корпоративтік мақсаттарға қол жеткізу үшін персоналдың мінез-құлқына сындарлы әсер ету, қызметкерлердің табиғи қабілеті мен бейімділігін іске асыру үшін ішкі уәждердің бағыттарын ескеру,

қызметкерлерді нәтижелі қызметке ынталандыру, белсенділікті арттыру және жоғары сапалы, өнімді еңбекті қамтамасыз ету керек. Бұл мәселелерді шешу тиісті заңнамалық базаға сүйенуге тиіс».

Материалдық және материалдық емес сыйақының пәрменді схемаларын, әр түрлі кәсіби-біліктілік санаттары мен қызметкерлер топтарының еңбекақы төлеу деңгейлеріндегі арақатынастарды, ғылыми негіздеуді әзірлеу қажет. Еңбекке ақы төлеудің қолданыстағы жүйелерін жетілдіру және олардың жаңа түрлерін енгізу талап етіледі, қоғамдық еңбек нәтижелілігінің өсуі және мемлекет экономикасының жұмыс істеуінің жалпы тиімділігі үшін алғышартқа айналған қызметкерлердің еңбегін ынталандыру мен уәждеуде шаруашылық жүргізу субъектілерінің жауапкершілігін күшейту жөніндегі шаралар қажет.

Қазақстан Республикасының кәсіпорындарында қызметкерлерді ынталандыру тетігіндегі негізгі проблемалар:

1) еңбекке ақы төлеуді қалыптастыру тетігінің жеткіліксіз икемділігі, оның жеке қызметкердің еңбек тиімділігі мен сапасындағы өзгерістерге ден қоюға қабілетсіздігі;

2) қандай да бір бағалаудың болмауы немесе кәсіпкердің жалдамалы қызметкерлердің жеке еңбек көрсеткіштерін объективті емес бағалауы;

3) Басшылардың, мамандардың және қызметшілердің еңбегіне әділ ақы төлеудің болмауы; олардың еңбегіне ақы төлеуде негізсіз арақатынастың болуы;

4) персоналдың олардың еңбегіне ақы төлеу мөлшеріне және қол-

даныстағы ақы төлеу жүйесіне теріс қатынасы.

«Еңбек ақы төлеу туралы мәселелерді шешу кезінде кәсіпорындардың алдында тұрған барлық осы проблемаларды Отандық және шетелдік тәжірибені қолдану арқылы еңсеруге болады».

«Осылайша, еңбекке ақы төлеудегі икемділік — еңбек қызметінің нәтижелеріне байланысты сыйақының қазіргі заманғы нысандарын енгізумен шешіледі. Мұндай нысандар икемді төлем жүйесі болып табылады, онда табыстың тұрақты бөлігімен қатар кірістерге, ұжымдық сыйақыларға қатысу түріндегі ауыспалы бөлік бар».

Жалдамалы қызметкерлер қызметінің нәтижелерін объективті емес бағалау мәселелері қызметкердің жеке жетістіктерін және тұтастай алғанда кәсіпорын қызметінің нәтижесін ескермейтін ескірген еңбекақы төлеу тетігімен байланысты. Әділ бағалау жүйесі жалақының тұрақты бөлігін анықтау үшін жұмыс орнын және қызметкердің лауазымдық міндеттерін сипаттау негізінде құрылуы мүмкін.

«Басшылардың, мамандардың және қызметшілердің әділ төлемі сол қағидаттарға негізделуі тиіс, бірақ шешілетін міндеттердің күрделілігін, жауапкершілік деңгейін, бағыныштылардың санын ескеретін қызметкерлердің осы санаттары үшін ерекше көрсеткіштерді қолдану қажет».

Жұмыс орны мен лауазымдық міндеттерін негізді бағалауды пайдалана отырып және кейіннен қызметкерлердің пайдамен және ұжымдық сыйлықтарға қатысуымен өнімнің өзіндік құнындағы еңбекақы

төлеуге арналған шығындар үлесін азайту үшін — еңбекақы төлеудің икемді жүйелерін қолдана отырып, ұйым персоналының қолданыстағы еңбекақы төлеу жүйесіне және осы төлем мөлшеріне теріс қатынасын ескеру қажет.

Қызметкерлердің ұйым қойған міндеттерді орындауы үшін олардың оған қызығушылық танытуы қажет; басқаша айтқанда, адамның өз мүддесінде мінез-құлқын ынталандыру болуы тиіс.

Адамдардың мінез-құлқының экономикалық себептері белгілі бір жұмысты орындағаны үшін материалдық игіліктер алуға негізделген. Мысалға, Ресейде халық табысының деңгейі төмен болғандықтан, қажеттіліктердің көп бөлігі, негізгі көзі — жалақы болып табылатын, ақша көмегімен қанағаттандырылады. Сондықтан еңбекақы төлеудің ең оңтайлы жүйесін таңдау — менеджменттің ең маңызды міндеттерінің бірі.

Нарықтық экономика жағдайында еңбекақы төлеу тәсілдері өзгереді, шығындар емес, еңбек нәтижелері еңбек өнімін тауар ретінде танылады. Әрбір басшы еңбекке ақы төлеу нысандарының әр түрлілігін (тарифтік жүйе, келісім-шарт жүйесі, комиссиялық жүйе) өндірістің нақты жағдайларына (шығарылатын өнімнің сипатына, нақты технологиялық процеске, басқару деңгейіне, өткізу нарығына, сұраныс көлеміне) неғұрлым жоғары дәрежеде сәйкес келетін нұсқаны таңдайды.

Алайда менеджер еңбекке материалдық емес ынталандыруларды да ескеруі тиіс.

Ұйымдар мен кәсіпорындардың басшылығы еңбекті ынталандырудың қазіргі заманғы жүйесінің бар-

лық кең спектрін пайдалана алады. Оларға қызмет бабында алға жылжу, қызметкердің еңбегін көпшілік алдында бағалау, қызметкерлердің моральдық рухын көтеру, іскерлік көңіл-күйді көтеру және ұжымда жайлы климат құру жатады. Сонымен қатар, материалдық және моральдық ынталандырулар бір-бірін толықтырып, байытады.

Н.О. МАКАШЕВА,
магистр, лектор,
М.И. ТЛЕУБАЕВА,
PhD, қауымдастырылған
профессор.
Д.Б. САРСЕНБИЕВА
фармация факультетінің 4-курс
студенті.
С.Ж. Асфендияров атындағы
Қазақ ұлттық медицина
университеті.
Алматы қаласы

Бастауыш сынып оқушыларының өзіндік санасын қалыптастыру

Тұлғаның онтогенездегі жан-жақты дамуындағы мәнді сұрақтардың бірі өзіндік сананы қалыптастыру мәселесі. Өзіндік сананы құрайтын компоненттер өзіндік бағалау, өзіндік реттелу және өзін-өзі өзектендіру. Олар тұлғалық дамуда ерекше сатыны құрайды. Тұлғаның өзіне, өз қабілеттеріне, іс-әрекет нәтижесіне деген бағалау қатынасы қалыптасу арқылы тұлғаның өзін-өзі өзектендіруіне бір қадам белгісі болып табылады. Осы бағалаушы қатынас өзіне сыни көзқараспен қарау, өз мүмкіндіктерін іс-әрекет нәтижесімен арақатыстыру, қоршағандардың талабымен ғана емес, өзінің меншікті талаптарының деңгейінде әрекет ете алу қабілетіне ие болу жағдайы да маңызды сипаттамалардың бірі. Сана белгілі бір дәрежеде — сана-сезімге айналады. Сана-сезім — өзін-өзі сезініп, ұғыну арқылы жететін сананың ең жоғары сатысы. *Сана-*

сезім дегеніміз — адамның өзін-өзі ойлай алатын, сезе білетін әрекеттенетін субъект ретінде түсіне бастауы.

Өзіндік сана — адамның өзінің іс-әрекеттері мен олардың нәтижелерін, ойларын, сезімдерін, моральдық бейнесін, қызығушылықтары мен мұраттарын және мінез-құлық мотивтерін саналы ұғынуы мен бағалауы, өзіне өзі және өзінің өмірдегі орнына берген тұтастай бағасы.

Өзіндік сана — адамның өзін және жеке қасиеттерін түсіну. Адамның өзі кім екендігіне ой жүгіртіп, бойындағы күш-қуатын, ақыл-ойын, қабілеттілігін, әр бір іс-әрекеттерін атқарудағы ниеті мен мақсат міндетін, өзін қоршаған орта мен әлеуметтік жағдайға, өзге адамдарға, өз басына деген көзқарасын білдіретін қасиеттерін анықтауы, аңғаруы. Мемлекет басшысының «ұлттық салт-дәстүрлеріміз, тіліміз бен музыкамыз, әдебиетіміз, бір

сөзбен айтқанда, ұлттық рухымыз бойымызда мәңгі қалуға тиіс» дегені — ұранға лайық сөз. Өйткені кез келген елді мемлекет ретінде қалыптастырып, алға жетелейтін — ұлттық болмыс пен ұлттық рух. Өзіндік сана өзіне ғана емес, қоршаған ортаға, қоғамға, сыныпқа, ұлтқа тән. Өзіндік сана тұлғаның теориялық ойлау қабілетін жинақтауынан көрініс табады. Өзіндік сана екіге бөлініп қарастырылады, олар: ұлттық өзіндік сана және этностық өзіндік сана.

Өзіндік сананың қалыптасуы адамның психикалық және дене дамуының жас кезеңдерімен байланысты белгілі бір кезеңдерден өтеді. Әрбір кезең өзін тану мүмкіндігіне, өзін-өзі ұйымдастыру мен өзін-өзі реттеу қабілетіне сәйкес өзіндік айрықша деңгейге ие. Өзіндік сананың даму деңгейі ең алдымен, нақты жас кезеңіндегі өзге психикалық функциялардың — естің, ойлаудың, тілдің, әрекеттің ырықтылығының және т.с.с. дамуымен айқындалады. Өйткені, «сананың барлық актісі осы процестердің негізінде және тек солар арқылы қалыптасып, іске асады». Ағартушы-ғалым Ы. Алтынсарин балаларға арналған оқу құралында («Қазақ хрестоматиясы», «Қазақтарға орыс хрестоматиясын үйретудің бастауыш құралы») бастауыш сынып балаларына адамгершілік қасиеттердің ажырамас бөлігі ретіндегі патриоттық және түрлі халық өкілдеріне достық қарым-қатынас болып табылатын тұлғалық сапаларды тәрбиелеуді мақсат еткен. Қазақ ауыз әдебиеті мен салт-дәстүрлеріне негізделіп жазылған бұл оқу құралдарында Ы. Алтынсарин қазақ халқының ертегі, аңыз әңгі-

мелері, өзінің ғибратқа, өсиетке құрылған дидактикалық әңгіме, өлеңдерімен қатар әр халықтың тұрмыс-тіршілігі мен салт-дәстүрлерінен («Алтын шекілдеуік», «Жаман жолдас», «Силинші ханым» және т.б.) хабар беру қағидасын да көздеген. Халқының болашағы үшін аянбай қызмет еткен педагог ғалымның бірі Х. Досмұхамедұлы «Сана» журналын шығарып, ондағы мақсаттары «... аз да болса... кемшіліктерді жойып,... аңсаған елге, алақтаған мұғалімдерге, жасөспірім шәкірттерге түсінікті сөз беру»: қазақ-қырғыз жұртының тарихымен, салты, әдетімен, тұрған жерлерімен таныстыру, бұрынғы, осы күнгі мекендері туралы толық мағлұмат беру екенін айтады. Ол «Жеті атасын білмеген мұртұд» деген мақалды еске сала отырып, ата-бабаларымыздың істерімен танысып, жақсылықтарына сүйеніп, ғибрат алмақ — адамға сана береді дейді. Адамның өзіндік санасын оның өзінің «Менін» тануымен және тәрбие ісін оқу-ағарту, тәжірибе тағылымдарымен қарастырған ғалымның бірі Ж. Аймауытов «Психология», «Жан жүйесі және өнер таңдау», «Тәрбиеге жетекші» деген еңбектерінде адамның өзіндік санасы мен ұлттық өзіндік санасының онтегенезде қалыптасуы мен дамуының психологиялық ерекшеліктерін түсінуге мүмкіндік беретін құнды ой-тұжырымдар мол.

Өзіндік сананы қалыптастыру үшін төмендегідей көрсеткіштер арқылы жүзеге асырылады:

- Қазақстан Республикасының рәміздерін және атрибуттарын білу және оған деген қызығушылығы, құрметі;

- Мемлекеттік тілді және тарихи-мәдени дәстүрлерін білу және оған қызығушылығын, құрметін қалыптастыру;

- Қазақстан Республикасын мекеңдейтін халықтардың менталитетінің негізгі ерекшелігі мен әр ұлтқа тән құндылықтарды білуі;

- Патриотизмнің көрініс беруі;

- Өз міндетін және құқықтарын білуі;

- Патриоттық сезім көріністерінің принциптері мен механизмдерін білуі;

- Мемлекеттік және қоғамдық идеяларға қызығушылық танытуы;

- Патриотизмнің көрініс беру формаларына баға беруі;

- Тұлғалық көзқарасын еркін білдіру;

- Мемлекет және қоғам идеяларымен тұлғаның көзқарастарының сәйкестігін айқындай білуі.

Өзіндік бағалау — өзіндік сана сезімдерінің бірлігі, тұлғаның қасиеттеріне, сапасы. Өзін-өзі бағалау өзіндік санада көрінеді. Тұлғаның өзіндік санасы негізінде қоғамдық сана қалыптасады. Өзіндік бағалау компоненті екі құрылымды білдіреді: *бірінші когнитивті, екіншісі эмоциялық*. Когнитивті құрылым тұлғаның өзін танып білуі болса, эмоциялық құрылым — бұл өзіне деген қатынасы.

Адам — жалпы мағынада өзін-өзі реттеуші жүйе болып табылады. Ол өмірдің, іс-әрекеттің өзгермелі шарттарына өзін басқару арқылы, күш пен тәжірибе мобилизациясы арқылы, өзінің белсенділігінің бағыты мен мағынасын өзгерту арқылы жүзеге асатын психологиялық және физиологиялық механизмдер-

ге ие. Кейбір механизмдер адамның қалауына, көңіл-күйі мен еркіне тәуелсіз қызмет атқарады (температураның көтерілуі мен төмендеуіне реакция, тыныс алу жиілігінің өзгеруі, т.б.). Осылайша адамның өзін-өзі реттеуінің екі формасы бар: ерікті (саналы) және еріксіз (бейсаналы). Еріктік өзін-өзі реттеу мақсатты іс-әрекетпен байланысты. Ал еріксіз формасы өмірлік қамтамасыз етумен байланысты, мақсаты жоқ, организмде эволюциялық қалыптасқан норма арқылы жүзеге аса береді. Өзін-өзі реттеу адамның барлық психикалық құбылыстарына енеді, барлық психикалық процестер өзін-өзі реттеу процесін бастан кешіреді. Осы орайда оқушылардың бойына түйсіну, қабылдау, ойлау, өзін-өзі реттеу және өзін-өзі басқару қабілеттерін дамыту арқылы өзіндік сана қалыптастыра аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Айдарбеков З.С., Хайруллаева В.Х. Рухани жаңғыру және ұлт болашағы. — Алматы. 2018 - 40 б.
2. Спиркин А.Г. Сознание и самосознание. — М.: Политиздат. 1972.
3. Чеснокова И.И. Проблема самосознания в психологии. — М.: Наука, 1977.
4. Кон И.С. В поисках себя: личность и самосознание. — М., 1984. -37 с.

Ләйла Қасқырбайқызы
БӨЛЕКБАЙ,

Ж. Жабаев атындағы №170 орта
мектептің бастауыш сынып мұғалімі.

Әйтеке би кенті,

Қазалы ауданы,

Қызылорда облысы

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудағы география пәнінің маңызы

Функционалдық сауаттылық — адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол — ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда, функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады.

Мектептің білім беру жүйесінде жас ұрпақты жан-жақты дамыту мен функционалды сауатты, шығармашыл тұлға тәрбиелеуде география пәні үлкен рөл атқарады. Алайда, функционалдық сауаттылықты қалыптастыру — күрделі және ұзақ үрдіс. Қазіргі білім беру саласында оқытудың озық технологияларын меңгермейінше, жас ұрпаққа заман талабына сай жан-жақты білім беру мүмкін емес. Жаңа технологияны енгізу барысында мұғалімнің жұмысы оқушының жеке тұлғалық абыройын құрметтеуге, оның шығармашылық қабілеттері, бейімділігі мен өздігінен ойлау қабілетін дамытуға бағытталуы тиіс.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту және оның қалыптасуын тексеру құралы шығармашылық сипаттағы тапсырмалар. География сабағында әр түрлі тақырыптарға эссе жазу, хабарлама, реферат, бүктемелер, презентация, жоба дайындау оқушылардың жалпы және ақпараттық сауаттылығын қалыптастыруға ықпал етеді. Зерттеушілік бағыттағы жұмыстарды орындау барысында оқушылар өздігінен ақпарат жинап, оны өңдеуді және көркемдеуді үйренеді, есептеу, графиктер мен диаграммалар құру дағдылары жетілдіріледі. Мысалы, 9-сыныпта өздері оқып жатқан мектеп оқушыларының ұлттық, жастық-жыныстық құрамын анықтау немесе туған өлкесінің көрікті жерлері, тарихи-мәдени ескерткіштері, осы өлкеден шыққан танымал тұлғалар туралы материал жинақтау сияқты тапсырмаларды орындатуға болады. Өз өлкесін танып-білу арқылы оқушылардың Отанға деген сүйіспеншілігі артады.

Географиялық нысандарға сипаттама беру, олардың ерекшеліктерін анықтау немесе оларды бір-бірімен салыстыру үшін оқушылар мәтінмен, атласпен жұмыс жасайды, графикалық кескіндемелерді талдайды, қорытынды шығарады және болжайды. Сонымен қатар белгілі бір тақырыпқа кластер, синквейн құрастырғанда оқушылар сын тұрғысынан ойлауды, өз ойларын еркін және нақты жеткізуді үйренеді.

Әрбір мұғалімнің мақсаты — сабақ сапасын көтеру түрлерін жетілдіру, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру, іздену, таным деңгейін көтеру. География сабағында флипчартты қолдану оқушылардың белсенділігі мен қызығушылығын арттырады. Әсіресе, жоғары сыныптарда елдер мен олардың астаналарын сәйкестендіру, кескін картаға елдер атауларын орналастыру, елдерді аймақтар бойынша топтастыру мазмұнындағы тапсырмалар астаналарды тез жаттауға, картографиялық білімдерін жетілдіруге көмектеседі.

Оқушының тану қабілетін арттырып ақыл-ой әрекетін дамытуда проблемалық оқытудың маңызы зор. Проблемалық оқытудың нәтижесі терең де берік білім беріп қою немесе тәсілдерін үйретумен тынбайды, оқушылардың ақылы жаңа сапаға ие болады, ой-өрісі кеңейеді. Проблемалық мәселелер мен ситуацияларды құру үшін әр түрлі білім көздерін, оқулық мәтінін, картаны, сурет, сызба, т.б. пайдалануға болады. Мысалы, 8-сыныпта «Қазақстанның экологиялық проблемалары» тақырыбын қарастырғанда оқушылар 7-сыныпта алған білімдерін пайдалана отырып, төмендегідей тапсырмаларды орындайды:

1. «Табиғат кешені» сызбанұсқасын құру.
 2. Адамдардың шаруашылық әрекетінің табиғат кешендеріне тигізетін әсері туралы мысалдар келтіру.
 3. Экологиялық проблемаларды шешу жолдарын ұсыну.
 4. Неліктен Арал проблемасы ғаламдық проблемаға айналып отыр?
- Қазіргі педагогикада демократия-

ландыру жүріп жатыр. Сабақ үстінде оқушының өзін еркін ұстауы, ойын еркін жеткізуі, өз бетімен ізденуі, қосымша материалдарды кеңірек пайдалануы көзделеді. Егер сабақта тақырыпқа орай мәнді ойын элементтері жиі қолданылса, оқушылардың пәнге қызығуы артады, сабақ тартымды және жеңіл өтеді. *«Балалармен бірге сабақ үстінде жүргізілген қызықты ойындар, - дейді профессор В.М. Чистяков, - оларды сабаққа қызықтырады, тәртіпке шақырады, дұрыс қорытындылауға, олардың бойында достық, ұйымшылдық қасиеттерін, ойлау қабілеттерін дарытады».* География сабағында көптеген ойын түрлерін қолдануға болады. Мысалы, берілген әріптерден географиялық атаулар құрастырып, оларды картадан көрсету оқушылардың номенклатуралық білімін тексеруге және бекітуге мүмкіндік берсе, «Географиялық тізбек» ойыны географиялық атауларды есте сақтауға көмектеседі.

Білім берудің түрлері мен әдістерін жетілдірудің тағы бір бағыты — оқушыларды топпен жұмыс істеуге ұйымдастыру. Топтық оқытудың ерекшелігі — жастары шамалас шағын топтағы оқушылардың бірігіп жұмыс істеуінде. Мұндай шағын топта оқушы өзін-өзі жоғалтпайды, олар бір-біріне көмектесіп ортақ тапсырмалар орындайды. Мұндай жағдайда әр оқушы жетістігі мен кемшілігін бағалап қана қоймай, олардың ортақ нәтижеге қандай үлес қосқаны да ескеріледі. Тақырыпты топпен жұмыс істей отырып түсіндіру, қайталау оқушылардың ойлауын дамытуда және көпшілікпен жұмыс істеуге дайындауда үлкен рөл атқарады. Оқушылар өз ойларын еркін және нақ-

ты жеткізуге, бірін-бірі тындай білуге үйренеді.

Оқушылардың тапсырманы орындай алмаған жағдайда сабаққа деген ынтасы азайып, өзіне деген сенімділігі төмендейді. Бұл жағдайдан шығудың жолы — деңгейлік тапсырмалар. Пәнге қызығушылығы төмен оқушыларға қабілеті жететін тапсырмалар беру арқылы ынталандыру қажет. Ал қызығушылығы жоғары оқушылардың қосымша тапсырмаларды орындауы олардың қабілетін ашуға ықпалын тигізеді.

Оқушылардың бір сыныпта, бір бағдарлама және бір оқулық бойынша оқи отырып, материалды әр түрлі деңгейде игере алуы деңгейлік саралау деп аталады. Сондықтан міндетті дайындық деңгейі анықтаушы шарт болып табылады. Міндетті дайындық деңгейіне жету оқушының мазмұнды игеруге қойылатын ең аз қажетті талаптарды орындағанын сипаттайды. Осының негізінде материалды игерудің жоғарырақ деңгейлері қалыптасады. Мысалы, 11-сыныпта «Шетелдік Азия елдеріне жалпы шолу» тарауын қорытындылау сабағында төмендегідей тапсырмаларды беруге болады: I деңгей:

1. Атластағы Азия елдерінің саяси картасын пайдалана отырып, монархиялық басқару түріндегі және федерациялық құрылымдағы елдерді кескін картаға түсіру.
2. Атласты, оқулық мәтінін және анықтамалық мәліметтерді пайдалана отырып, Азияның аумағы бойынша ірі елдерін дәптерлеріне теріп жазу.

II деңгей:

1. Атластағы тақырыптық карталарды және оқулық мәтінін пайдалана

отырып, «Азияның минералды ресурстары» кестесін құрастыру.

2. Оқулық мәтінінде берілген статистикалық мәліметтерге сүйене отырып, «Азия халқының ұлттық құрамын» көрсететін дөңгелек диаграмма құру.

III деңгей:

1. Азияның әр аймағында орналасқан екі еліне салыстырмалы сипаттама беру.

Бүгінгі білім беру жүйесінде критериялды бағалау зор маңызға ие. Өйткені қазір оқушылардың білімділігі ғана басты рөлде емес, басты рөлде оқушының құзіреттілігін, оның жеке тұлғалық қасиеттерін дамыту, қоршаған ортамен дұрыс қарым-қатынас жасау, өзін-өзі дамыту, өзіндік білімін көтеру сияқты мақсаттар қойылған. Критериялды бағалау бұл мақсаттар мен міндеттердің барлық талаптарына сай орайластырылған. Критериялды бағалаудың басты ерекшелігі:

- ✓ алдын-ала ұсынылған бағалау шкаласы;
- ✓ анық, айқындылығы;
- ✓ бағаның әділдігі;
- ✓ өзін бағалауға мүмкіндіктің берілуі.

Критериялды бағалау сабақтың өн бойында жүзеге асып отырады. Алдымен топтық жұмысты бағалауда өте тиімді. Өйткені топ жұмысын критерийлермен бағалау жұмыстың нәтижелілігіне және оқушылардың өзара бағалау арқылы өз пікірлерін ортаға салып, еркін жеткізуіне алып келеді. Өз пікірін еркін айту, өзгелердің жұмысына өзіндік бағасын беру өмірге бейімділіктерін арттыра берері сөзсіз. Бағалау парағы топқа тапсырмамен бірге ұсынылатын болғандықтан, оқушылар өзге топты бағалар алдында өз тапсырмаларын

орындауда сол критерийді басшылыққа алады.

Қазіргі кезде білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болуда. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту — бүгінгі заман талабы. Осы орайда, география пәнін дұрыс үйрете білу өте маңызды. География сабағында қажетті білім, білік, дағдыларын меңгеру арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығы қалыптасады:

✓ оқушылар өз мақсатына жету үшін мәтінді дұрыс пайдалана білуді үйренсе, оқу сауаттылығы қалыптасадy;

✓ географиялық есептерді шығаруды, сынып кабинетінің, бөлменің, т.б. планын сызуды меңгерсе, математикалық сауаттылығы қалыптасады;

✓ табиғат құбылыстарының себеп-салдарын анықтай алса, қорытынды шығарып, болжам жасауды үйренсе жаратылыстану ғылыми сауаттылығы қалыптасады.

Осының барлығын оқушыларға меңгерту үшін педагог өз сабағында тиімді әдіс-тәсілдерді таңдап, заман ағымына ілесіп, үнемі іздену үстінде болуы тиіс. Өз мамандығын толық меңгерген жоғары деңгейлі оқытушының алдынан шыққан оқушы — өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. Бұл ұстаз үшін абырой, яғни үмітінің ақталғаны, әрбір мұғалім осыған ұмтылса ұрпақ алдындағы қарыздың өтелгені. Мұғалім сабағының өн бойындағы негізгі мақсаты, оның негізгі мәнін естен шығармай, әрбір сәтті тиімді пайдаланғанда өз мақсатына жетеді.

Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі маңызды мәселелердің бірі. Алайда, сынып ұжымымен байланыс орнатып, әр баланың жүрегіне жол таба білуде ұстаздың жеке басының адамгершілік қасиеттерінің үлкен орын алатыны белгілі. Ол қасиеттер бір жарым ғасыр бұрын халыққа қызмет еткен Абай, Ыбырай шығармаларынан көрініс тапқан:

- оқушыны құрметтеу, еркіндік беру, пікіріне құлақ асу;

- оқушы қабілетін мөлшерлеу, білімін әділ бағалау;

- мұғалім мен оқушы арасындағы ынтымақтастық.

Ұстаз — білімдарлығы, адамгершілік пен әділдігін, адалдығы мен шыдамдылығын, тапқырлығы мен қамқорлығын оқушы бойына дарытып отырса, білім алуда жақсы жетістікке жетуге болады. «Ұстазына қарай-ұстамы» деген сөз бекер айтылмаса керек

Рая Мажитовна САТТИБАЕВА,
«Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы

Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институтының тәрбие және тұлғаны әлеуметтендіру кафедрасының аға оқытушысы.

Гульмира Кайратовна ХИКМЕТОВА,
«№53 жалпы білім беретін орта мектеп-лицейі» КММ-нің география пәні мұғалімі.

Қарағанды қаласы

Мерген Әмірұлы Жұманов отбасымен

Индекс 74312

050036, Алматы қаласы, Мамыр-2 ы/а, 13-7.
Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.
Ұялы тел: 8 777 194 94 58, 8 777 303 37 67.
Элпошта: pedagog-ltd@mail.ru